MACOCHA

a

její okolí.

Obrazy cestopisné pro „Moravana"

kreslil

Jan Nep. Soukop,

člen výboru Dědictví ss. Cyrilla a Methodia, oud Dědictví Svato-Janského a Matice České, oud mor. slez. ochranného spolku, kooperator ve Sloupě.

S desíti rytinami.

V Brně, 1858.

Nákladem spisovatelovým.

MACOCHA

a

její okolí.

Obrazy cestopisné

pro „Moravana“

kreslil

JAN NEP. SOUKOP,

člen výboru dědictví ss. Cyrilla a Methodia, spoluoud dědictví Svato-Janského a Matice České, kooperator ve Sloupě.

S desíti rytinami.

V Brně, 1858.

Nákladem spisovatelovým.

Macocha a její okolí.

„Příroda je převýborná kniha,
Jižto Hospodin všem poskýtá,
V níž On známost Sebe namítá
Tomu, jenž v ní pro uku se sbíhá.

Blažen, kdo v ní Páně stopu stíhá.
A kdo duši zbožnou zavítá!
Pásmo pochyb se mu rozplítá,
S tváří pravdy se mu závoj zdvíhá.

Kterak tedy přece mysl mnohá,
Šetříc pilně v knize té všech znaků,
Nenalezá pravého v ní Boha?

Od krhavých ducha jde to zraků
Badát on v ní — ale s myslí podlou,
Proto se v ní potkává jen s modlou."

Sušil.

Přerozmanité útvary vápence devonského[1]) na Moravě, po okolí Adamova, Křtin, Blanska, Ostrova a Sloupa rozložené, poskytují pozorovateli tolik zajímavých obrazův přírodních, že tento kraj již od nepamětných věkův býval neposledním cílem přírodomilův domácích i cizích. Nejsouť pak to jenom jednotlivé sluje a rozsedliny po různu o sobě postavené, s jakovými sem

[1]) Útvar devonský povodí své jméno z kraje „devonského" v Angličanech, kdežto nejlépe vyvinut jest a nejprvé náležitě proskoumán byl; odtud podobné útvary i v jiných krajinách slují devonskými. Viz p. Kodymův: „Úvod do zemězpytu" str. 65.

tam i po jiných krajích se potkáváme, nýbrž celé soustavy jeskyň, podzemní vodárny víc neb méně spojené mezi sebou, potoky, jež maně do hlubin skalních se propadají, aby tepruv po několika hodinách podzemní cesty na den vystoupily atd.

Věru, netřeba nám putovati do pověstné Postojny [1]), abychom zvěděli, kterak to vypadá v lůnu matky země; mámeť zajisté divadlo podobné, ano mnohem vznešenější i na Moravě, jež bezděky na jazyk uvodí slova Žalmistova: „Jak veliký jest Hospodin, a jak podivu hodni skutkové

---

[1]) Postojna (Adelsberg) osada v Krajině nedaleko Lublaně, proslulá po celém světě pro velkolepost a krásu podzemních jeskyň krápníkových, jež na blízku se rozkládají. Ve vodách temných těch prostor zachoval se podnes na živě — a to jediné v těchto jeskyních — Proteus anguinus, zvířátko čtvernohé, na malík ztloušťí a s půl stopy zdélí, a však na čisto — slepé. Učenci jej povodí z časů předpotopních. Proteus jest barvy bílé, kožka nahá jest průhledná, na světle pak zčervená ano zmodrá. P. Dr. Vankel, hutní lékař v Blansku, přinesl si tohoto vzácného předpotopníka osobně z jediné nynější jeho domoviny a uchoval ho po kolik let na živě v láhvici vodou naplněné, beze vší potravy. Stalo se pak, že s vodou, jež se obnovovala, dostal se do láhve náhodou malý mřenek a ten usmrtil slepého soudruha svého, prohlodav jeho plejtvy. Mrtvého Protea toho posud chová p. Vankel v líhu na ukázku. — Mimochodem budiž spomenuto, že týž učenec do tisku chystá vědeckou monografii skal Sloupských, která nám svým časem cos místnějšího odhalí, než jsme my toliko napověditi mohli. — Zevrubný popis jeskyň blíž Postojny čísti lze v knize: „Cesta do sv. Říma a po Italii“ od P. Freye, kterou vydalo Dědictví Svato-Janské v Praze r. 1852.

Jeho!" Mínime totiž hrůzyplodnou propast Macochu, jež po celé Evropě slyne, lákajíc diváky se všech končin světa, a kteroužto i my jsme si obrali za střed obrazů, jimiž milým vlastencům zavděčit se hodláme.

Že již dávní předkové si všímali přírodních těch divů Moravských, toho máme nejedny důkazy po ruce ve vzácných zápiskách učencův, jižto nadšeným pérem na odiv stavěli otčinu milou ostatnímu světu.[1]) Za novějších pak časův, kdežto přírodověda ve všech odvětvích svých s neslýchaným se pěstuje zápalem, snadno jest vysvětliti si, že i kraj náš přehojnou, nebývalou návštěvou se honosí a sice netoliko ná-

---

[1]) Zábrdovský premonstrat Martin Vigsius ve své knize: „Vallis baptismi alias Kyritainensis" (údolí Křtinské), vydané latinou v Olomouci r. 1663 — píše obšírně: „De locis admirabilibus et instructabilibus, quae cis et pone hanc Vallem reperiuntur." Cap. V. — Tolikéž Jan Hertod Phil. et Med. Dr. a městský fisikus v Brně v díle svém „Tartaromastix Moraviae" tištěném ve Vídni r. 1669 věnoval 9 listů článku „De cryptis mirandis Moraviae." Novějšího času pozůstavil dvorní archivář Jan N. Nagel důležitý rukopis o témž předmětu, byv r. 1748 vyslán od vysoké vlády na Moravu, aby tamní přírodnické pamětnosti skoumal. Též Hormayrův „Archiv" od r. 1829 a Dr. Reichenbacha „Geologische Mittheilungen aus Mähren", ve Vídni r. 1834 — zasluhují povšimnutí. — Nad jiné pak předčí „Topografie Moravy" od Dra Volného. — Nejnověji vynikají dopisy p. Dra. Vankla z Blanska ve Vídenských učených časopisech, jichžto vděčně použito na svém místě. I známý učenec p. prof. Dr. Kolenatý v Brně zanáší se již od několika let zpytováním našich skal a najmě nedopýrů zde obývajících, o kterých již velmi zajímavou knihu na světlo vydal.

vštěvou obyčejných cestovatelů, nýbrž i zpytatelův chvalně proslulých v oboru přírodnictva.

K četnější této návštěvě přispívá nemálo severní státní dráha, která z Brna přes Adamov a Blansko utěšeným úvalem podél Svitavy ku Praze spěchá. Ano od několika let zřízen i zvláštní vlak, který letního času každé neděle a každého svátku ráno vyjíždí z Brna do Blanska, a k večeru opět se vrací. Takovou měrou mohou Brňané celý den na venkově ztráviti a to způsobem nejpříjemnějším; cizinci pak z nejvzdálenějších krajů letmo dojíždějí k nám na témž vraníku dým a jiskry soptícím.

Avšak mimo vzácnosti přírodnické vábí nábožného Moravana ještě jiná, a to vznešenější vnada do hor našich, totiž: tré posvátných míst Marianských — Křtiny, Vranov a Sloup — jež považovati dlužno za duchovní zřídla, odkud valná část Moravy, Čech i Slovenska požehnané nabývá vlahy v suchopáru života vezdejšího. I podobá se, jakoby věhlasné tyto chrámy poutnické cestovateli byly kazatelem od Boha ustanoveným, aby vůči půvabu vlasti pozemské nezapomínal pravého domova svého tam nad hvězdami, jakož básník pěje:

„Srdce moje, viň se k zemské vlasti,
Ale tužbu posílej tam vezdy,
Kde tvůj domov nade všecky hvězdy.“

Posléze i přítel starožitností i průmyslník neodejde s prázdnou z našeho kraje; nejedny vážné pozůstatky slavných hradů a věhlasné dílny železnické u Blanska, náležící Jeho Jasnosti

p. knížeti Salmovi, povznesou mysl jednoho i druhého.

Nuže, drazí krajané! — „Moravan“ vás již po 7 let prováděl po rozličných končinách země; na čase jest, aby letos zamířil do jednoho z nejpůvabnějších krajů vlastní domoviny. Podejte mu tedy upřímnou pravici a jistě toho nebudete pykati, že jste s ním putovali.

Adamov. Jeskyně Evina. Býčí skála. Kostelík.

„Již zas přišla milovaná doba,
Po vlasti zas mohu konať pouť,
Tudy v slasti nevýslovné plouť
Nezabrání brudi žádná zloba.“
Sušil.

Adamov je první zastávka, kdežto vlak Brněnský si oddýchává na daleké cestě ku zlaté Praze. Početné tlupy Brňanů i cizinců vystupují na nádraží, aby jednak v lůnu spanilé přírody se napojili čistým vzduchem venkovským, jednak aby ohlédali romantické údolí Josefovo, jež ku Křtinám hadovitě se krouží. Nádherně upravený hostinec na nádraží svědčí o tom, že tu nebývá nedostatek hostů.

Utěšené údolíčko Adamovské dosáhlo teprv během roku 1857 zvláštní ozdoby gotickým chrámem, který nákladem šlechetného knížete Lichtenšteina vzdělán podobá se vzácnému rubínu, jejž bujná zeleň lesní smaragdovým lemuje

skvostem. Stavbu téhož chrámu a podlé něho stojící fary i školy řídil architekt Hieser.[1]) Lovecký zámek na Svitavě v rozkošném parku vystavený, mile dojímá pozornost příchozího, an zatím věčné bušení v železových hutích jej vybízí, aby též rejdiště černých Cyklopův návštěvou poctil. — Po té béře se dále za dědinu žlebem Josefovým jakoby uměleckou zahradou; každý krok odhaluje nové půvaby. Tu s nedostupné výše kynou zříceniny starého hradu, uměle vystavené na ozdobu kraje, onde vévodí pod klenbou svěžích stromův nástroj spásy a duše okřívá, jako když se poutník v cizině potká s přítelem nejvěrnějším.

Další cesta vede okolo dvou prachárен a vedlé vysoké peci „Františčiny" na pravo k jeskyni Evině, která ovšem není velká, avšak pro rozkošný výhled do zeleného úvalu velmi oblíbené stanovisko poskytuje, zvláště na vrcholu rozšklebené své brány.

Mnohem znamenitější jeskyně „Býčí skála" rozevírá se o něco dále na levo, o které jde po-

---

[1]) Dne 4. prosince 1857 byltjest tento nový pánem knížetem Lichtensteinem s mnohým nákladem zřízený kostel požehnán. Svatý obřad vykonával veledůstojný čestný kanovník Mikulovský a arcikněz ve Křtinách, pan Václav Stříž, s četnou assistencí, u přítomnosti c. k. krajského Brněnského, p. hraběte Braidy, mnohých jiných hodnostářů a velikého množství nábožného lidstva. — Zláštní ozdobou nádherné svatyně Adamovské sluší nazvati boční starožitný oltář, velmi uměle řezaný ve dřevě, jenž před několika sty léty v slohu Albrechta Dürera zhotoven byv v Čechách, dostal se do kláštera Světlé v hořením Rakousku, odkud pro Adamov zakoupen jest.

věst, žeby pohanští Moravané v těchto prostorách skalních byli ctívávali bůžka Svantovita; ač se nám podobá, žeby tato domněnka dříve svědčila tak zvanému „Kostelíku“, o kterém níže promluvíme.



Býčí skála.

Jméno této skály povodí lid odtud, že před časy **krásný býk** z pasoucího se stáda na vrchol toho skaliska se zatoulal a spadna dolů se zabil. Už zevnější skupenina **Býčí skály** hledá, co do malebnosti, sobě rovné; tím velebnější pak divadlo rozvinuje se v jejím nitru, do kterého **dva vchody** vedou; jeden přirozený, nízký otvor, druhý jeví se co **prostranná** brána, rukou lidskou rozšířená. Přední **rozsáhlá síň podobá se velkolepému dómu**, do něhož slunko, na lučině se odrážejíc dvěma otvory zelené magické světlo metá. Hlavní chodba na 80 sáhů zdélí pozbyla již ozdob krápníkových, jest velmi schodná a končí se vodou [1]), po které sotva na 50 stop na člunu leže vniknouti lze jest, jelikož skalní sklepení až na 2 stopy nad vodu ano i do vody se spouští. Nedaleko „**Býčí skály**“ vystupuje ze země potůček, který, jak se podobá, na 2 hodiny cesty u **Hugovy huti** blíž **Jedovnic** do hlubiny se ztrativ, tepruv tady na světlo vyvázne, aby četným mlýnům a strojům železnickým svou sílu zadal.

Na pravo od „**Býčí skály**“ u výšce několika set kroků objevuje se světlá jeskyně, nazvaná „**Kostelík**“ v podobě gotické kaply. Trojí otvor nabízí oku lahodný rozhled na čerstvou zeleň bukového lesa. **Hertod** tvrdí, že tato jeskyně poskytovala

---

[1]) Na tomto místě vytesán do kamene nápis na památku návštěvy Jeho **Veličenství císaře Františka** a **Marie Teresie** r. 1804; zní pak takto: „In memoriam felicissimæ præsentiæ Franc. II. Rom. Teut. Electi et Austriæ heredit. Imperatoris semp. Aug. et Mar. Theres. Imperatoris Augustissimæ 1804 posuit Aloys Princeps de Lichtenstein.“

okolnímu lidu vítaný útulek za času válečné záplavy Tatarské.

Za hodinu odtud dorazí cestovatel k podzemnímu labyrintu blíže Křtin, který slove

Výpustek.

„Tajen jsi ty oku smrtelnému
Duchu světa! srdce přírody;
Zjevuješ se pak přec tvoru mdlému,
Skoumá-li jen tvoje výplody.“
Jablonský.

Uchýliv se na pravo z voznice octneš se u dvojího vchodu do jeskyně. Levý otvor přivítá tě dechem ledovým, jakého jsme u nijaké jiné jeskyně neznamenali. Cesta je dosti pohodlná, schválně upravená; litovati však jest, že vykopanou hlinou krápníkový útvar po obou stranách chodby zaháženo. Nezbývá, než k vrchním klenbám pozor obrátiti, ač i tu mnoho překvapujícího nenajdeš, an okrasa hlavní postupem věkův četnými návštěvami přemnoho utrpěla. Zvláštního rázu této jeskyni dodávají tak zvané šířaviny t. j. prostranné síně neobyčejnou šířkou sklepení znamenité, a těch se čítá několik. Ostatně dělí se celá jeskyně na dvě hlavní chodby, které do kruhu vespolek se blíží, a snadno by se prorážkou spojiti daly; jsouť pak mnohé poboční ulice tak spletené, žeby člověk nepovědomý ustavičně do kola se točiti mohl. Už Hertod piše, že za jeho času (1669) při ohledání Výpustku užívalo se nití; obecný pak lid že buď pilinami, buď zeleným listem cestu si naznačoval,

aby nezabloudil. Nyní ovšem zkušení vůdcové za malou odměnu zbavují navštěvovatele veliké starosti, místo niti Ariadniny bezpečně zastupujíce.

Křtiny.[1]

„Dome milý! hruď má pro tě jásá;
V tobě sídlí přemilostná paní,
Anjelův sbor chodí zírat na ni,
Krása její vše je divem žásá.

A však není tělesná to krása,
Jížto nice anjelé se klaní;
Vděkové jsou ducha nevídaní,
A zrak její věčnou spásu hlásá.“
Sušil.

Staroslavné toto místo úcty Marianské rozkládá se as půl hodiny cesty od Výpustku a tři hodiny od Brna, v údolí obroubeném jasnozeleným věncem bukových lesů.

Jelikož pocta Marianská s poznáním pravého Boha zároveň se rozmahala po světě katolickém vůbec, nemohlo jinak býti ani na Moravě. Zajisté již svatí apostolé naši, Cyrill a Method, zavítavše před 1000 léty k otcům našim pohanským, horlili pro čest a chválu Panny Marie, kterou umírající Spasitel sám, pněje na kříži, odporučil člověčenstvu, v osobě sv. Jana zastoupenému, řka: „Ejhle matka tvá.“ (Jan. 19. 27:) Skvělý důkaz lásky, jakovou lnuli svatí blahověstové naši ku Královně

[1]) Obraz tento vzdělán na základu obšírného rukopisu, který za účelem všeobecné poutní knihy velmi pilně sestavil vel. p. Karel Vagner, kaplan Křtinský, jemuž tudíž bratrským díkem zavázáni jsme. —

anjelské, hlásá hned první křesťanská svatyně na Moravě a spolu i stoličný chrám Velehradský, byv jimi zasvěcen Rodičce Boží.[1]) Za příkladem tímto svých slavných apostolů ozdobila se postupem věkův. milá Morava nejednou svatyní Marianskou, mezi nimiž v popředí se kladou věhlasné Křtiny. Již pouhé jméno zdá se jakoby naráželo na jednu z nejstarších studnic posvátných, kdežto okolní lid svatého křestu docházel.

Ač prvopočátek pouti Křtinské zahalen jest závojem neprůhledným, stává přec nezvratných důkazův historických, že již záhy v běhu XIII. století chrám Panny Marie ve Křtinách býval, a že Křtiny náležely k bývalému klášteru Zábrdovskému, kterýž okolo r. 1205 založil a nadal p. Lev z Klobouk, maršálek Moravský, pán hradu Zábrdovského a panství Křtinského.[2])

Nejedny vážné zápisky řečeného kláštera Zábrdovského, nalezené náhrobní kameny, i listiny ve farním archivu Křtinském chované, nasvědčují

---

[1]) Viz p. Štulcův: „Život sv. Cyrilla a Methodia."

[2]) Jindřich z Lípy, maršálek království Českého a hejtman Moravský v nadací listině od r. 1321 (kterou podnes chová archiv Křtinský) píše mezi jiným v tato slova: „Ze zláštní pobožnosti, kterou ku Křtinskému chrámu máme a jsme měli, ke cti a chvále Panny Marie, jížto tento chrám zasvěcen jest a zbudován, tomuto chrámu a klášteru Zábrdovskému, ku kterému tento chrám náleží, navždy dáváme a darujeme a. t. d." Sem prohleda ještě jiná listina starší od r. 1268, jež na starobylé poměry Křtinského chrámu vítané světlo metá.

tomu, že by byl ve Křtinách kvetl panenský klášter sv. Norberta, kterýž bez pochyby bouří husitskou zmizel, ač, jak p. Dr. Volný ve své topografii píše, o tom posud veřejných listin se nedostává. Tolik však jisto, že chrám Křtinský zplanul pochodní husitskou roku 1423. Tak tvrdí Vigsius ve své knize: „Vallis baptismi" str. 42, dovolávaje se svědectví Hájkova i Jana Doubravského Týž premonstrát Zábrdovský udává s Hajkem, že již r. 1240 Tataři, z táboru Olomuckého na lup vyjíždějíce, Křtinskou svatyni ohněm spustošili, obyvatelstvo, jako vůbec činívali, ukrutností neslýchanou povraždivše. My zatím, vědomi jsouce nespolehlivosti péra Hájkova, slavným Palackým vyslovené i dokázané, musíme bezpečný výrok o tom pozůstaviti povolancům.

Mezi nehodami, jež po Husitské válce Křtiny zasáhly, sluší uvésti veliký požár, jenž r. 1611 faru i okolní stavby pohltil, svatyni však, ač blízkou, nikterak neporušil. Tolikéž r. 1620 Moravskými protestanty a r. 1623 zpourou Betlena Gabora proti Ferdinandu II. utrpěly Křtiny nemalou pohromu; z pokladů kostelních nepozůstalo nic, krom posvátné sochy, tak že od r. 1630 až do r. 1634 i samostatná duchovní správa ve Křtinách zanikla; jenom každé neděle a každého svátku dojížděli kněží z kláštera Zábrdovského ke službám Božím. —

Za času obklíčení Brna vojskem Švédským r. 1645 hledalo kněžstvo Křtinské své spásy na Novém Hradě blíž Adamova i se vším majetkem svého chrámu. Nový Hrad zatím padl zradou do rukou nepřátelských a s ním i lid i poklady, mezi

nimiž nenahraditelný klenot, totiž prastará zápisní kniha Křtinská, s kterou ovšem přežádoucí zprávy na vždy pochováno, jež s bolestí nyní postrádáme. Ač nepřítel i přes Křtiny k Adamovu na Nový Hrad se valil, zůstal přec ctihodný chrám Marianský nedoknut rukou svatokrádežníků.

Na stavbu nynější nádherné svatyně odkázala Zuzanna Liboria ze Zastřizlu r. 1690 statek Jesenec. Dle původního plánu měly se k severu vystavěti dvě kaply: jedna sv. Anny, která podnes stojí, a druhá sv. Josefa, kterou ponecháno na papíře; uprostřed obou měl se k nebesům pnouti hlavní chrám o dvou věžích, z nichž toliko jedna dostavena jest. Nazad ode chrámu k západu navrženo bylo obydlí pro převora a knězstvo ze Zábrdovic vyslané na vinici Páně. Celá stavba měla zaujati úplný čtverhran, který bohužel podnes dokonán není.

Počátek stavby učinil opat Zábrdovský, Maximilian Engelbert (✝ 1712); další stavbu vedl opat Hugo, a nástupce jeho, Krištof Matuška, chrám šťastně dostavěl a požehnal r. 1750. Řádného pak posvěcení došla svatyně Křtinská teprv 21. dubna 1771 a sice s povolením kardinála Hamiltona, biskupa Olomuckého, p. Matějem Františkem z hrabat Chorynských, světícím biskupem Samarským, tehdejšího času infulovaným prelatem a děkanem na Petrově v Brně. Posvěcena byla jménu přeblahoslavené Panny Marie.

Z nedostatku peněz úplné docelení a okrášlení navržené stavby musilo pozůstaveno býti časům příznivějším, a však ty pohříchu posud nepřišly. Ano

vyzdvižením kláštera Zábrdovského r. 1784 pochovány jsou zlaté naděje, žeby kdy Křtiny se zaleskly slávou, jakovou je zbožní předkové zamýšleli ozdobiti.

R. 1830 hrabě František Dietrichstein, koupiv panství Zábrdovské, přijal zároveň i patronát Křtinského chrámu, kterýžto jeho dědicové pode jménem hrabat z Mensdorfu podnes provozují. Veliké neštěstí zastihlo Křtiny r. 1844 o svatodušních svátcích, totiž záhubný požár, kterýž umělecký krov jak na hlavním chrámě, tak na kaple sv. Anny ztrávil, ano i zvony na věži roztopil. Budiž však vděčně zpomenuto ku chvále nyní již zvěčnělého hraběte Františka Dietrichsteina, že jeho nákladem ještě téhož roku i střechy i zvony svatyni navráceny byly. —

Chrám Křtinský, na mírném návrší vzdělaný, jeví podobu kříže; záleží totiž ze čtyř kapel, jež velikou prostřední baní vespolek spojeny jsou; střecha pobita jest břidlicí. Délka chrámu obnáší 29 sáhů, výška střední báně 19°, šířka 20°. Dvojí řada oken zaopatřuje velebnou budovu dostatečným světlem.

Výtečné malby na obmítce, představující „obcování Svatých" vyvedl slovoutný Etgens; jsoutě posud velmi živé až na některá místa, která následkem požáru r. 1844 celou střechu pohltivšího promoknutím poněkud utrpěla. Na obloucích, jež klenbu pobočních lodí s hlavní baní víží, čísti jest zlaté nápisy v modrém poli, které, vesměs z Písma svatého vzaté, na Pannu Marii se vykládají.

Křtinské varhany r. 1753 zhotovené varha-

nářem Umlaufem, slynou daleko pro svou libozvučnost a mohútnost hlasu.

Oltářův čítá se 6 mimo 3, které na velikém oratoriu se nacházejí, jež za velkým oltářem do polokruhu se povznášejíc, takořka celý chrám o sobě tvoří.

Hlavní oltář, z načervenalého mramoru vzdělaný, sestává ze 6 sloupův, na hoře mramorovaným baldachynem spojených, pod nímžto posvátná socha Marianská na pozlaceném měsíci stojí uprostřed dvou velikých cherubinů. Dle starobylé pověsti nalezena byla u veliké záři blíž Malé Bukoviny, dědinky s hodinu ode Krtin vzdálené. [1])

Napřed bývala ctěna v chrámečku Bukovinském, odkud r. 1212 slavně se přenesla do Křtinského chrámu na boční oltář a tepruv r. 1651 na oltář hlavní. Jesti pak to dílo nevšední umělostí z kamene vyvedené, a zvláště tvář posvátné sochy září šlechetnou spanilostí. Výška její obnáší 7 stop. Na hlavě nese královskou korunu, v pravé ruce žezlo, na levici drží Ježíška majícího v ruce jablíčko, obraz to prvopočátečního hříchu, kterýž byl příčinou, že Syn Boží se vtělil a umřel, aby svět spasil. —

V pozadí hlavního oltáře přistaven jest oltář druhý, tak že se zároveň dvě mše svaté při posvátné soše Marianské sloužiti mohou.

Třetí oltář v zadní lodi za hlavním oltářem zasvěcen jest svatému Gilbertovi. Obrazy téhož světce jakož i obrazy na ostatních oltářích maloval

---

[1]) Viz: „Atlas Marianus" p. 521 auctore Guilielmo Gumpenberg, Monachii 1672.

Vinterhalter. Poboční sochy a jiné ozdoby řezbářské na všech oltářích vytvořil Brněnský řezbář Schweigl.

Čtvrtý oltář na levici hlavního představuje Pána Christa na kříži.

Pátý oltář v pravé lodi vzdělán svaté Barboře, a šestý v levé lodi čtrnácti Pomocníkům.

Na zláštní ozdobu svatyni slouží dvanáctero pozlacených cherubínů od Schweigla, na podstavcích kolem do kola rozestavených, již rozličné znaky nesou, narážející na přední cnosti přeblahoslavené Panny Marie

Chvalné zmínky zasluhuje též křížová cesta, malovaná výtečným Raabem, exjesuitou, kterýž mimo to ještě jinými obrazy se zvěčnil, jež stěnu za hlavním oltářem krášlejí.

Nejdůležitější historický obraz visí nad sakristií a sice Panna Maria Křtinská s okolím kláštera Zábrdovského. Nápis letočetný udává r. 1744 a zní: „Na důkaz vděčnosti daroval tento obraz klášter Zábrdovský za slibem, že osvobozen byl od Prusův a Sasův.“ — Za hlavním oltářem potkáváme se ještě s dvěma biblickými obrazy, darovanými týmž zbožným vlastimilem, který pro svou neunavenou horlivost o rozkvět Dědictví Cyrillo-Methodějského i Svato-Janského po šíré vlasti znám jest. —

Z pravé lodi chrámové vedou dvéře dvojím podlubím v polokruhu ku kaple sv. Anny, kteráž dříve než nynější hlavní chrám dostaven byl, sloužila za farní svatyni rozsáhlé farnosti Křtinské. Z venku tvoří dokonalý osmihran, ač u vnitř na do-

bro kulatá jest; vyznačuje se nápadnou výškou do 16°. Na jediném oltáři stojí socha sv. Anny a nad ní obraz „navštivení Panny Marie“ neobyčejné velikosti.

O pobožnosti poutnické ve Křtinách doložiti sluší, že ona v sobě zahrnuje dvě hlavní doby, totiž: „Velkou pouť od nanebevstoupení Páně až do nejsvětější Trojice Boží, a malou pouť“ čili všecky neděle a svátky od slavnosti sv. Petra a Pavla až do Jména Panny Marie. Mimo to i o svaté Anně bývá návštěva poutnická hojná. —

Jeskyně Ochozská.

„Vůkol všechno ticho
Kryto rouchem temným,
Jenom dcera skály
Mluví hlasem jemným.“
Furch.

O způsobu objevení této jeskyně, která na půl hodiny cesty od dědiny Ochoze, (ze Křtin $1\frac{3}{4}$ hod.) vzdálena jest, vypravuje se, že roku 1831 žil v Ochozi člověk na mysli pomatený, který si zamanul nalezti bránu do světa podzemního, do pekla. I plazíval se po břichu otvorem jeskyně dotčené, tehdy valně zanešeným, až se dostal do báječné klenotnice podzemní, domnívaje se býti již na onom světě. Navrátiv se vypravoval divy, jež ve skále viděl, až pak jiní jej následovali, nevídanou krásu jeskyně zvěstujíce. Napotom tehdejší majetník panství Zábrdovského, hrabě Ditrichstein,

postaral se vlastním nákladem, aby znamenitá skála tato obecenstvu přístupnou se stala.

Dr. Adolf Schmidl, týž, co téměř všecky znamenitější jeskyně v císařství našem proskoumal a vědecky popsal, prohlásil jeskyni Ochozskou za nejzajímavější na Moravě. Křtinský Výpustek, Býčí skála, jeskyně Sloupské — byly už před kolika sty léty světu známy; ale právě touto proslulostí svou a přehojnou návštěvou oloupeny jsou ze šperku vzácného, jakovým příroda je byla ozdobila; aspoň hebounké útvary krápníkové porouchāno a zkaženo takou měrou, že nezbylo z nich leč nepatrné pozůstatky, dýmem loučovým na dobro začazené.

Jeskyně Ochozská zatím, jak už zpomenuto, odhalila se světu tepruv v posledním třicetiletí a tudíž ovšem původním rázem svým nade všecky starší sestry své předčí, ač i tu svévolná ruka mnoho už porušila.

Nizounký vchod do jeskyně Ochozské střeží stinné stromoví a bujné křoviny, tak že až na několik kroků uschován jest pátravému cestovatele oku. Ondy bývala jeskyně uzavřena dřevěnými dvírkami, o čemž pozůstalá obruba podnes svědectví dává. I bylo by přáti, aby nad takovými poklady přírodními náležité dozorství se vedlo, jakož ho u přistává v Postojné, kdežto nikdo bez zlášťního povolení a bez dohlídky přístupu nemá. Tolikéž žádoucno jest, aby na podzemních těch procházkách se svítilo buď svíčkou buď kahancem havířským a nikoliv — loučí, jež bílé krápníky začadí a přes to hustým kouřem řádnému rozhledu brání.

Hadovitá chodba 4—5′ zvýší a sotva 4′ zšíří

nutí mimovolně, aby se člověk hluboce uklonil a ohnutě ku předu kráčel; na této nepohodlné cestě nezbytná potřeba káže, aby každý navštěvovatel sám sobě svítil, jelikož úžina skalní nedopouští tomu, aby předchůdce následovníku dostatečně posvítiti mohl. Stěny této chodby jsou vodou časem ji proplakující na mnoze tak zomílané a uhlazené, jakoby byly jedinou litinou černého mramoru, bílými žilkami prorůstlého; místy toliko objevuje se vlnovitý povlak krápníkový. Z hlavní této ulice, ve které vícero gotických kapliček se nachází, vybíhají rozličné boční uličky, jež po nedlouhu buď na slepo se končí, buď do hlavní chodby opět se navracují. Ulice hlavní, na 80° zdélí do skály se prorývajíc, přivodí do veliké síně 5° zvýší, 8° zšíří a 21° zdélí, která potom na pravo uchyluje se do jiné prostory velezajímavé.

Tu mezi krápníky, jež na způsobu obrovských hub po zemi růstou, postupuje na 38° zdélí suchým řečištěm, uzříš na levo skamenělou sopku, jež stříbroskvoucí lávu v proudu 1 — 2° širokém a na 17° dlouhém z nitra svého chrlí. Na konci tohoto alabastrového potoku skví se krápníková homole 9' zvýší.

Tento pohled náleží mezi nejvzácnější obrazy celé jeskyně. —

O něco dále na levo odpočívá právě na cestě skamenělý vůl, krápníkový balvan 5' dlouhý, 3' široký, 2' vysoký; netřeba přílišné obraznosti, abys mohutného roháče v mysli si vykouzlil. Nad ním věží se jasná skupenina, ozdobená dvěma cukrovými klobouky, odkud sličné záslony heboúnkým třepením zalemované, dolů splývají.

V další, poněkud užší chodbě as 14⁰ běžící stojí v č e l n í k, překrásná tkanina buňkovitá 2⁰ zvýší a se stropu visí sněhobílá o p o n a či z á s t ě r a, v rozmanitých záhybech se rozhrnujíc.

Odtud kráčí poutník c h o d b o u š i r š í mezi k r á p n í k o v ý m i s l o u p y, jež připomínají na osoby bílým rouchem oděné; jistotně alespoň jeden sloup $4^1/_2$′ zvýší a 2′ zdélí, který slove h l í d a č. Za 52⁰ o d v č e l n í k a ukazují se a l a b a s t r o v é s n ě ž k y na 3⁰ zvýší, zoubkovatými hřebeny korunované, s nichžto j i s k ř í c í se p r o u d y k a p a l i n y řinou.

Tady v dálce 220⁰ z venku rozbíhá se jeskyně na d v é. J e d n u ú z k o u u l i c i na levo možná stopovati as na 50⁰ zdélí, ač nikoli pohodlně; dále však vniknouti nelze. Tato chodba a spolu řečiště končí bezpochyby ještě as o 120 — 130⁰ dále blíž H o s t i n c e, kteréžto místo na povrchu země četnými děrami naznačeno jest, kam voda za časů deštivých se stéká.

D r u h á boční ulice tolikéž 50⁰ zdélí zavírá se na dobro a sice na místě, kde uchystáno poslední skvostné divadlo na z p o v ě d n i c i a na k a z a t e l n u, jejíž stříšku nesčíslné věžky a bohaté krumplování zdobí; někteří vidí v tomto převzácném útvaru s m u t k o v o u v r b u, jež něžné větvičky zádumčivě k zemi kloní. Odtud však po vykonané pouti 270⁰ sluší se navrátiti touže cestou. [1]) Pobaviv se as za hodinu v čarovném tom chrámu podzemním a velebě

---

[1]) Plníme milou povinnost, vroucné díky skládajíce p. Dru. V a n k l o v i, jenž s hornickým mistrem Jedovnickým p. M l á d k e m na podzim r. 1857 obadav jeskyni Ochozskou, s vrchu položené výměry laskavě s námi sdělil.

dílo rukou Hospodinových, pozdravíš milerád bujnou zeleň lesiny šumné.

Od jeskyně na levo k Lišni táhne se romantický žleb hadí, holými, kolmo vystupujícími skalami jakoby hradbou obehnán, jenž dle výroku cestovatelů na „Murzthal“ živě připomíná. As $1/4$ hodiny od jeskyně Ochozské na levo na pahorku v lese stojí vydutá skála, podobajíc se „Kolně u Sloupa“; sklepení jest ploché, široké, avšak nelze jest daleko do vnitra vniknouti. Ještě o $1/4$ hod. dále na pravo strmí obrovská skalní zeď, (hora ta sluje: Lysá) z jejížto paty křišťálový potůček na světlo vyráží a sice takovým proudem, že doleji kolikero mlýnů žene. Z rychlého toho toku lze jest se domysliti, že vodárna, odkud vychodí, znamenitá býti musí.

Nový Hrad.

„O věkové dávní! jako noc vůkol mne ležící!“
Kolár.

Nebude tušim pocestného, kterýžby, jeda po železnici z Brna ku Praze, aspoň letmo byl nepozdravil ctihodné zříceniny slavného hradu toho, jehož základy ohnivý vůz každodenně několikráte prorývá.

Novohradský průkop,[1]) nad nímž bývalý hrad onen strmí, zajisté znám jest co nejdelší mezi

[1]) Obnáší 224 sáhů zdéli; všech pak průkopův na dráze mezi Brnem a Blanskem, tedy na 3 míle cesty, počítá se 10, jež dohromady mají délku 909 sáhů.

Brnem a Blanskem a nejeden život lidský padl za oběť obrovskému dílu tomu, nepočítaje výloh ohromných.

Ctitel starožitností vlastenských sleze s vozu již v nádraží Adamovském, aby rozkošným údolím podél Svitavy as za hodinu osobně navštívil zůstatky někdejší tvrze Novohradské, jež podnes lesnatou horu korunují, jakoby samy nad sebou truchlíce. Povíme, co jsme tam zkusili a viděli za návštěvy naší.

Pohodlnou cestou, ač dosti krušnou za příčinou palčivosti slunečné, dostali jsme se ku hradu, ale brána byla zavřena a lití hafané uvnitř hrozebně nás uvítali. I byli jsme tomu věru na okamžení povděčni, že brána nás chránila před divým útokem hradních těch strážcův. Překročivše dřevěný most, kterýž přes příkopu ku hradu vede, čtli jsme ohlášení slavného krajského úřadu Brněnského přibité na bráně. Znělo as v tento smysl. „Přihodilo prý se nejednou, že svévolníci velmi neslušně sobě na hradě vedli, na domluvu myslivce tamto bydlícího hrubianstvím ano hrozbami odpovídajíce; tak že se lesní ředitelstvo pohnuto vidělo, přístup do hradu na čisto zakázati. Aby pak k vůli nezvedencům těm klidní cestovatelé vůbec nepozbyli překrásné výhlídky Novohradské, tudíž zakročením slavné krajské vlády Brněnské Nový Hrad opět se otevírá obecenstvu, jemuž se spolu výstraha dává, aby nevázaným chováním se nepřipravilo o blažený pocit, jakovým naplňuje příchozího panoráma Novohradecké.“

.Toto ohlášení poněkud nás potěšilo, neboť jsme nabyli jistoty, že jsme na darmo neváživi cestu unavující, jakož se nám obávati bylo dle řeči okolního

lidu, jenž nám na dobro naději odejímal, že do hradu puštěni budeme. Nemile však nás dojalo několik řádků tužkou připsaných, jimiž toliko několik dní týdně se vyznačuje, ve kterých přístup do hradu se povoluje. Nevíme, pokud takový soukromý připisek má platnosti vůči výroku krajské vlády výše položeného. Avšak osmělujeme se jménem obecenstva upozorniti, aby taková ohláška nikoli teprv na hradní bráně, nýbrž hned pod kopcem přibita byla, aby cestovatel dopracovav se vrcholu hory s nepořízenou vraceti se nemusel. I nám by se bylo dostalo takové nemilé příhody, kdyby služka myslivcova nebyla dala na slovo naše.

Na bráně Nového Hradu stojí nápis: „Dobeš Beneš z Bozkovic a Černé Hory" s příslušnými znaky a letopočet 1493. Prostora hradu samého obehnána jest pevnou zdí na 6' širokou, prolomenou četnými okénkami, [1]) z nichž se druhdy na nepřítele střílelo. Až podnes možná po zdi této obejíti celý hrad kol kolem. Málo známe spanilých výhlídek toho druhu. Troje půvabné údolí rozkládá se před zrakoma tvýma a milerád potopíš snivé oko do hlubiny zeleného moře lesního, z něhož četné ostrovy přívětivých dědin vykukují.

Údolí k severu na Svitavě nabízí malebný pohled na Blansko až k Rejci; k severozápadu z úvalu temnozeleného mile pozdravuje starožitný kostelíček sv. Kateřiny, o němž dávná pověst jde, že sv. Cyrill v něm mši

---

[1]) Někudy se tato okénka nazývají „pernicemi." Pořadatel.

svatou sloužíval — a kterýž také navštívíme. Údolí na jih rozprostírá před námi Adamov a další výhled až k Brnu.

Vysoká, kulatá věž o dvojím patře, která dvě veliké dvorany mívala a jejížto plochá střecha nejpůvabnější stanovisko pozorovateli nabízela, pohříchu trpěla rušivým zubem časův takovou zkázu, že r. 1856 hrozila sesutím, a tudíž k uvarování neštěstí značnou částku úmyslně rozbouráno. Kéžby se raději náležitou opravou byla zachovala věkům budoucím! Nyní pak pozbyl Nový Hrad přední ozdoby své. V nádvoří tvrze hostí staré zdi poněkud opravené myslivce tamto obývajícího; mimo to nalezá se tu ještě několik sklepův ve skále vytesaných a přehluboká studně, jež však nyní už na polo zaházena jest.

O pravěku Nového Hradu nestává nijaké určité vědomosti. Udání Hájkovo, žeby hrad tento již r. 1100 podejménem „Rakus“ byl stával, a temná pověst, jakoby ho r. 1241 Mongolové byli vyvrátili: nejsou posud nikterak historicky ztvrzeny. Za bouře Husitské náležel bez pochyby pánům z Bozkovic a Černé-Hory, jižto k novému učení byli přilnuli, popudivše takto na sebe hněv markraběte Albrechta a biskupa Olomuckého Jana Železného. Týž biskup dobyv hradu Černé-Hory zmocnil se též tvrze Novohradské, kterážto následkem smlouvy svého hajitele Vítka z Dobřic s biskupským vojevůdcem Jindřichem ze Sádku, nočního času tomuto poslednímu brány otevřela r. 1423. Od té doby nalezal se Nový Hrad v držení pánův z Kunstátu až do roku 1470, kdežto p. Lačkem ze Švábenic, plnomocníkem Čenka z Kunstátu,

odevzdán byl Ladislavu z Podmanína, který k rozkazu krále Matiáše Uherského jej obléhal.

Za času obležení Brna od Švédů 1645 sliboval Nový Hrad bezpečný úkryt úředníkům Pozořickým, již s archivem i kasou tamo se utekli. Jich příkladu následoval vikář kláštera Paulanského na Vranově, premonstráti Křtinští a několik kartusianův z Králova Pole u Brna, kteří vesměs s klášterními a kostelními poklady na Novém Hradě bezpečí hledali. Avšak zrádný Jidáš v osobě Vavřina Vokouna[1]) z Olomučan rodilého, zavedl Švédského vůdce Kallenberga přes Adamov hustinou lesní až před samý hrad, jehožto posádka, netušíc toho úkladu, hrou v kuželky přede hradem se vyrážela. Nepřítel vraziv přes most visutý, právě spuštěný, do tvrze, pobil část posádky, zmocnil se jich pokladů a zapáliv pevnost vlekl zajaté mužstvo do hlavního ležení svého v Obřanech. [2])

---

[1]) Vigsius ve své knize: „Vallis baptismi" vydané r. 1663, pozůstavil nám zprávu, kterak spravedlnost Boží bídného toho zrádce vlasti zachvátila. Popisuje podzemní jeskyně blíže Křtin, dokládá doslovně na str. 24: „Tam zajisté onen nestydatý přeběhlík a zrádce prastarého hradu (vetustissimæ arcis) na nedostupné skále vystaveného — Novýhrad — z něhož nyní toliko zříceniny a několik zdí viděti jest, Vavřin Vokoun od vlastních příbuzných vhozen zaplatil vinu své proněvěry — neboť hoden jest dělník mzdy své." Luk. 10. 7.

Z tohoto udání spolu vysvítá, že Nový Hrad za času Vigsiova už byl rozvalinou. — Dotčená propasť blíž Křtin podnes slove „Vokounka."

[2]) Veleučený p. Dr. Volný, z jehož „topografie Moravy" jsme historická dáta tato čerpali, dokládá z

Od té doby dumá Nový Hrad v rozvalinách a mohutné stromy ve zdích zakotvené co živé náhrobky oplakávají podnes pád jeho, buď tichým vánkem buď divým vichorem žaly své vysílajíce po širé vlasti. —

Opodál Nového Hradu ční na kolmém skalisku tak zvaný

Čertův hrádek,

rozvalina pevnůstky, ježto bez pochyby k ochraně Nového Hradu sloužívala; tlusté zdi a hluboké příkopy hlásají podnes bývalou úlohu této tvrze. Kdo ji vystavěl a kdo ji ztroskotal, o tom dějepis mlčí. Zlopověstné jméno její povodí obecný lid z dávné zkazky, dle které prý bývalý majetník téhož hrádku zlému duchu propadl.

---

rukopisův archivu Pozořického, že po odtažení Švédův lid na spálenisku Novohradském prý nalezl v popeli dřevěnou sošku Panny Marie a krucifix — oba předměty ohněm neporušené, jež podnes v kostele Vranovském se chovají. Jesti pak to tatéž posvátná socha Marianská, která již od r. 1240 na Vranově ctěna byvši před Švédy od Paulanů Vranovských na Novém Hradě uschována byla; nyní opět sídlí jako dříve na hlavním oltáři Vranovském, na tisíce poutníkův povznášejíc k pravzoru svému na nebesích. — Okolo zříceniny Novohradské vykopáno množství podkov, železných šípův a pik i mečů ohromné velikosti, jež dílem Husité, dílem Švédové tu pozůstavili. Teprv r. 1857 vyzdviženo pod Novým Hradem starodávný meč, který do Musea Českého odevzdán byl. Příležitostně budiž zpomenuto, co zdejší lid podnes si vypravuje o Švédích, že totiž podkovy svým koňům na opak přibíjeli, aby prý stopa nevyzradila, že ku předu jedou. —

Než čas jest, abychom poutníka myslivého, jehož duše na vzdor překrásné vyhlídce z Nového Hradu smutnými obrazy z nešťastné doby drahé vlasti vyvstávajícími zkormoucena jest, zavedli k pomníku nejblaženějšího věku otčiny milé. k pomníku, jenž nám připomíná zlaté časy apostolování sv. Cyrilla a Methodia na Moravě — míníme totiž prastarožitný

Kostelíček sv. Kateřiny bliž Vranova.

„Stůj noho! posvátná místa jsou, kamkoli kráčiš."
Kolár.

„Kvete krásné kvítko na Sinajské hoře,
Vůně jeho vniká k svatým v nebes dvoře,
Kateřina svatá jesti růže krásná,
Zář se z ní skví jemná, lásky svaté hlásná."
Sušil.

Svatyně tato náleží nyní na Vranov co filialní kostel, odkud as $^3/_4$ hod. směrem k Blansku vzdálena jest. Ctihodná pověst pochodící z pravěku křesťanského na Moravě žije podnes v ústech lidu okolního, že totiž sv. Cyrill, konaje apostolské cesty po Moravě, v chrámečku tomto posvátné obřady konal, kázal, křestil a mši svatou slavil. Má-li tato převzácná pověst jaký základ, tedy ovšem platí toliko o starší budově, která na místě nynější stávala; neboť na slovo vzatý znatel církevního stavitelství Dr. Volný klade stavbu nynější svatyně tepruv do věku XV.

Buď zatím jak buď, tolik však jisto, že již pouhá pověst, která přec vždy jakési jádro v sobě chová, postačí, aby rozhárala srdce vlastenské blahocitem nevyslovným. Svatá hrůza obkličuje mimoděk poutníka blížícího se k staroslavnému tomu stánku Hospodinovu.

Uprostřed lesnaté kotliny vystupuje značný pahorek a na něm bílý kostelíček Svato-Kateřinský co holubička v divé pustině, kdežto druhdy toliko plachá zvěř své rejdy prováděla, nyní pak Beránek Boží ubytován jest, a to, jak pověst hlásá, samým apostolem naším.

Chrámec ten má 3 oltáře (hlavní: sv. Kateřiny; levý: sv. Apollonie a sv. Kateřiny, pravý: blahosl. P. Marie Křtinské), sakristii, hrobku pod kostelem a dva zvony. Že býval za starých časův místem poutnickým, o tom vypravují votivní obrazy podnes zachovalé. [1]) Za smutných časův, kdežto neblahý duch věku starodávné památky církevní i vlastenské buď kácel buď nedbalostí zkáze pozůstavil, octla se i ctihodná svatyně

[1]) Na jednom čteme: „Leta Páně 1624 den památky Hromnic tuto figuru ke cti a chvále Pánu Bohu všemohoucímu a sv. Panně Kateřině, blahoslavené mučedlnici Boží slovútný Pan Augustin Potentarius, toho času úředník na Lomnici na památku věčnou jest postavil, jemužto Pán Bůh v tomto životě zdraví a hříchův odpuštění, v budoucím pak duši jeho lehké odpočinutí dáti račiž. Amen.“ — Na oltáři levém nalezá se tabulka s následujícím nápisem: „Za P. France Baltazara Lva, svobodného Pana z Rozmitálu, dědičného Pána na Blansku, za dvojíctihodného kněze Martina H . . . (jména toho nebylo nám lze přečísti) toho času faráře Blanenského l. P. 1683. —

Kateřinská již na úklonku zpousty. Díky nebi že ještě v pravý čas zavanul jiný duch, duch Páně, kterýž neruší, nýbrž vzdělává. Jeho Excellencí, náš milovaný vrchní pastýř diecese Brněnské, sám a k jeho slovu jiní dobrodincové a Jednoty katolické po Moravě, zdobíce stánky Boží nemohli dopustiti, aby pravěký kostelík ten v rumy klesl a žaloval na netečnost naši. I pokládáme to za milou povinnost, na památku opravy jeho do slova položiti zde dopis z Vranova, který v „Hlasu" r. 1855 číslo 50 vytištěn byl. [1])

[1]) Pronáší pak se v tato slova: „Oprava starožitného kostela sv. Kateřiny už se bořícího, na kterou také po diocesi Brněnské sbírka se konala, pokročila péčí stavitelského mistra Brněnského p. Vašíčka tak dalece k svému dokončení, že na den sv. Kateřiny, v neděli, dne 25. nov. r. 1855 opět ponejprv slavné služby Boží v něm konati se mohly k veliké radosti všeho lidu jak z farnosti tak i z celého okolí. Slavnou mši svatou při asistencí vel. pánů jak fary Vranovské tak i duchovních okolečních sloužil vysokorodý p. hrabě Tarouka. Na opravu se sešlo sbírkami po diecesi zavedenými 320 zl. 51 kr., od jeho Osvícenosti p. knížete Salma 50 zl. a z kostelních po mnoho let uschráněných úroků z nepatrné jistiny kostelní 163 zl. 26 kr.; tedy dohromady 534 zl. 17 kr. Oprava ovšem o kolik set zlatých stř. více stála, což ale dobročinné doložil vysokorodý p. hrabě Tarouka. — Jelikož drahá jest každá památka stopující posvátný směr a náboženskou horlivost předkův našich ve vlasti Moravské, jistě nebude nižádného, kdožby se nezaradoval ze zachránění této stavby posvátné, a kdožby spolu neuznal, jak vroucných díků zasluhují, kdož k zachování tomu obzláště přispěli; a sice: Především Jeho Excellencí náš milovaný biskup, který sbírkou po diecesi rozepsanou opravu tuto umožniti ráčil; pak též p. hrabě Tarouka

Kostelíček nyní z venku důkladně opraven a zomítán, u vnitř čistě vybílen, obdlouhlá okna na hoře barevným sklem vyložena, jež výborně svědčí na ozdobu jeho. Bylo by však přáti, aby i oltáře poněkud se okrášlily a cele porouchané varhánky[1]) lepšími nahradily, jakož sluší na dům Páně. Kýžby nějaký dobrodinec buď sám, buď zavedenou sbírkou dovršil okrasu stánku Hospodinova, kterýž drahovzácnou památkou na sv. blahověsty Moravské slyne.

My pak navnadivše se šedověkým pomníkem tímto Cyrillo-Methodějským zamíříme pěšinkou lesní zhůru na pradávné místo úcty Marianské.

---

kterýž všestranným podporováním nejen co konservator starobylých památek vysokou vládou na Moravě ustanovený, ale i také co štedrý dobrodinec veliké zásluhy o opravu posvátné této starožitné budovy sobě získal. Pán Bůh sám rač na přímluvu sv. Kateřiny všem dobrodincům býti odplatitelem." — (Dr. Volný udává ve své církevní topografii Moravy na straně 320 příspěvek vysokorodého p. hrab. Bed. Sylva-Tarouky na 400 zl. Pořad.)

[1]) Na zábradlí zděného kůru pozorovali jsme napsané slovo, z několika málo písmenek sestávající, jehož smyslu pro neobyčejnost tahů nikdo posud nevypátral. Vědouce, že mnohdykráte jediným slovíčkem veliké události dějinstva nabyly žádoucího světla, osmělujeme se pozor učenců povolaných sem obrátiti; jsme pak tím jisti, žeby nákres téhož písma velebným duchovenstvem Vranovským ochotně se zaslal.

Vranov.

„Jak milí jsou stanové tvoji Hospodine
mocnosti,
touží a omdlévá duše má po síněch
Hospodinových."
Žalm 83.

„Plesej! Kněžna nebes, jížto věnec
dvanáct
Hvězd splítá přemilý; jížto nebešťané
Z útrob hloubi koří se,
Ta tvé témě oblíbila."
Sušil.

Za malou hodinku od sv. Kateřiny pozdraví poutník chrám „Narození nejbl. Panny Marie" na Vranově, kterýž na značném pahorku vévodí ve věnci hustých lesů. Jeho věže hledí až na blízko Brna na silnici císařskou, a není dále na Vranov než 3 hodiny z hlavního města našeho; odtud jde, že pouť Vranovská ode dávna u Brňanů veliké požívá obliby.

Prvopočátek úcty Marianské na Vranově připisuje se Vilému z Rosenberka, krajinskému maršálkovi na Moravě, kterýž oslepnuv slibem se Bohu zavázal, že vystaví kostel Marianský na pahorku lesním, aby mu Bůh na přímluvu Panny Marie, jižto důvěrně byl vzýval, žádoucího zraku navrátiti ráčil. An se přípravy konaly na místě pro chrám ustanoveném, nalezeno na blízku dle staré pověsti nynější spanilý obraz Královny nebes mezi dvěma duby. To pak se událo l. P. 1240, kteréhožto roku první dřevěná svatyně dostavena a ozdobena byla nalezenou tou sochou Rodičky Boží. Slušno připomenouti, že zbožný původce svatyně

Marianské dosáhl od Boha, oč prosil, byv úplně zhojen ze slepoty trudné.

Když pak původní ten svatostánek postupem věku scházeti počal a poutních zástupů mezi tím valně přibývalo, nastala doba, aby starobylá svatyně v důstojnější spůsobě se zvelebila a zachovala potomstvu. O to se zasadil p. Maximilian kníže z Lichtensteinů s manželkou svou Kateřinou, svobodnou paní na Bozkovicích a Černé-Hoře; vzdělav nynější velebnou budovu mezi r. 1619 a 1633 odevzdal ji pod ochranu Paulanům, bratřím řádu sv. Františka de Paula, pro které zároveň s kostelem zbudoval znamenitý klášter a daroval jim statek Mořice v Olomoucku na výživu. Nákladný ten klášter Paulanský tvořil úplný čtverhran; po jeho vyzdvižení r. 1784 toliko přední stranu ponecháno na obydlí kněžstva farního.

Svatyně Vranovská má dvě věže a sedm oltářův, vesměs výtečnými malbami ozdobených. Obraz Panny Marie na velkém oltáři maloval: Troger; sv. Františka de Paula Etgens; sv. Františka Saleského a sv. Jana Nepomuckého Schmid z Kremže; rodinu svatou, 14 Pomocníků a sv. Františka Serafinského Maulpertsch.

Řezbářské ozdoby chrámu pochodí od Ondřeje Schveigla a Bohumíra Fritsche. Klenutí se skví živou malbou na obmítce, jež podnes výborně se zachovala. Mimo to má kostel dvě oratoria, dva chory a dvě kaply od r. 1853 též křížovou cestu.

Za starodávna nacházelo se tu nejedněch skvostů, u př. stříbrné tabernakulum a nad ním převzácný trůn pro milostnou sochu i lampa, rovněž z ryzého stříbra, darem bohabojné kněžny Ed-

mundy Marie Teresie r. 1735 věnovaným, což ovšem krom jiných klenotů po zrušení kláštera kostelu pobráno. Přes to pak přece se podnes zachovaly nejedny drahocenné nádoby posvátné a roucha řídké důkladnosti a krásy, ano utrpená ztráta nahražuje se napořád, jednak příkladnou obětivostí knížecího domu Lichtenšteinského, jednak neunavenou pílí tamnějšího vel. p. faráře, Antona Klimy.

Promluvivše o svatyni Marianské na Vranově, nemůžeme mlčením pominouti proslulou rodinnou hrobku Lichtenšteinů, vzdělanou pod chrámem poutnickým. Již Maximilian kníže z Lichtenšteinů s chotí Kateřinou vystavivše nynější chrám Marianský, zatoužili v zbožném srdci svém, aby jich tělesná schránka po smrti odpočívala na témž místě posvátném. I založili tedy k tomu konci pod kostelem první hrobku, do kteréž na výslovnou žádost v Paulanském rouchu (jakož tehdejší nábožný obyčej býval) pochováni byli, již po několik let před smrtí dobrovolně dle přísných pravidel řeholy Paulanské živi byvše. Od té doby pochovávala se knížecí rodina v téže hrobce, ku které pak kníže Jan z Lichtenšteinů mezi r. 1819 a 1822 přistavěl novou velkolepou hrobku, kteráž podnes podivením zachvacuje navštěvovatele.

Délka její obnáší $11^1/_2$ sáhů, šířka 8^0 a výška $2^1/_2{}^0$, tudíž je právě tak prostranná, jako celý vrchní kostel Marianský, jenom že poněkud nižší. Snadno se domysliti, že stavba taková pod kostelem z části na skále stojícím vymáhala mimo veliký náklad obzláštní obezřelosti stavitelovy, aby horní budově se neublížilo. Jelikož pahorek, na kterém chrám stojí, na třech stranách velmi příkro se sráží, musilo se

nemálo země navážeti, až povstala nynější planina před kostelem 8 zšíří, obehnána silnou zdí a zábradlím do poloruhu. Odtud vedou stezky po obou stranách, zalemované smutkovou březou a jedlami, dolů na jinou rovinu opět před hlavní branou kostela níže rozloženou na 20° zšíří, která tolikéž zděným tarasem a zábradlím v témž směru jako horní na 95° zdélí opatřena jest. Z této dolní roviny přichodí se do hrobky.

Čtvero dorických sloupův, na nichž průčelí spočívá, tvoří chodbu, ve které geniové stojí, knížecí znaky a vyhaslé pochodně držíce. Mřížová brána vede odtud do předsíně, kdežto kamenné sochy nevšední ceny umělecké přivodí na mysl bolestné loučení při smrti a opět radostné shledání na věčnosti. Tyto allegorické postavy a dva truchlící geniové o popelnice podepření vyšli z dílny Vídenského sochaře Kliebera. Po 11 stupních vstoupíš z předsíně do nitra hrobky samé. Šestero oken, do polokruhu stavěných a ustavičně otevřených poskytují hrobce důstatek čistého vzduchu i světla. Prostřední chodba 2° zšíří běží mezi dorickými sloupy, na nichžto klenba spočívá. Po obou stranách poněkud vyvýšených nalezají se železné přihrady, ve kterých vždy čtvero rakví do jedné se uloží. V nejzázším pozadí střední chodby nachází se prvotní stará hrobka 2° zšíří, do které se již více nepochovává. Oddělena jest od hrobky nové mřížovou železnou branou, kteráž nevšední umělostí jest vyvedena, představujíc krásný oltář Christa Pána na kříži, jemuž po obou stranách anjelé se koří; několikrát do roka se tu sloužívají zádušní mše svaté. — Posléze

upozorňujeme na vzácné stolice z ebenového dřeva, pozlacenými motýly vykládané na význam budoucího vzkříšení.

Blansko. Žleb na Punkvě.

„K vlasti milost sama příroda káže a přírody zákon,
Ten ni, tuším, nemohou zvrátiti Svrchovaní."
Vinařický.

Z Adamova za půl hodiny přibude vlak Brněnsko-Pražský vedlé nové knížecí Salmské vy-

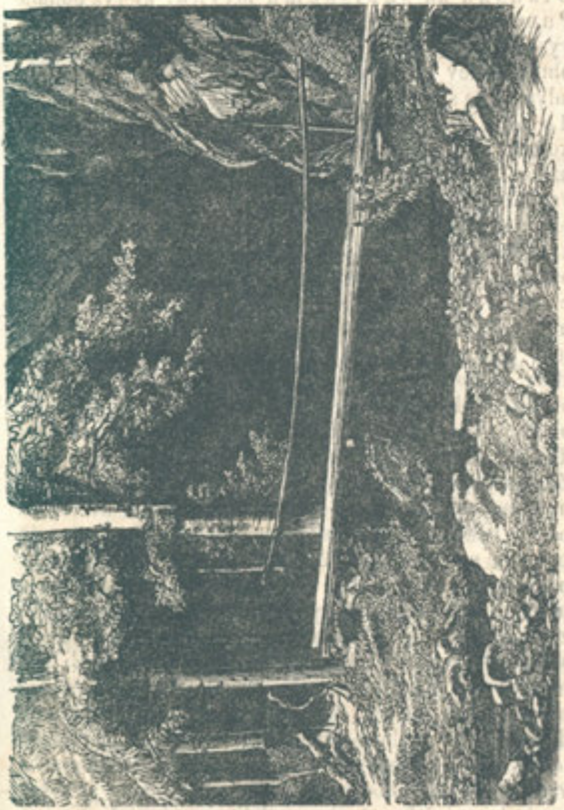


Klepáčovský hostinec blíž Blanska.

soké peci „Klamovou“ zvané do Blanska, městečka starožitného, jež pěknou polohou na Svitavě se vyznamenává a za střediště slouží, odkud turisté do romantického okolí své výlety podnikají. Z nádraží vede most přes Svitavu ku knížecímu hostinci „na Klepáčově“ od blízkých hamrů tak pojmenovanému, který skvostnou úpravou překvapuje pocestného a nabízí tělu na další pouť hojného počerstvení. Ozdobné podlubí štíhlými sloupy podporované a vkusné stupně ku dvoraně vedoucí — to všecko železná litina — prozrazují již předkem, že tu jest domov železnictví Moravského. O masopustě odbývají se v místnostech těchto skvělé plesy, na kterých i Brno valně zastoupeno bývá.

Punkva, potůček právě u Klepáčova do Svitavy se vrhající, poslouží nám za bezpečného vůdce malebným „žlebem na Punkvě.“ Putujíce proti vodě, spatříme postupně „slévárnu Mariinu,“ vrtací a strojnické dílny a posléze slévárnu „starohraběcí“ zvanou. Všecky tyto dílny záleží z mnoha stavení nákladných, mezi nimiž obzvláště úřednická obydlí svou úhledností vynikají, líbeznými sady obklopena jsouce. Žádalo by se po nás příliš mnoho, kdybychom vyčítati měli všecky ty rozmanité výtvory železné, jež na sta dělníků zaměstnávají dnem i nocí; uvedeme jenom některé, jež nám do očí padly: parní a přádelní stroje všeho druhu, umělecké sochy, skvostné nádoby, nářadí kuchynské, ozdobné kandelabry, náhrobníky, kříže, kamna, vodní roury atd.

Pokračuje výše vedlé pily a osamělých idilických domků dorazí cestovatel as za hodinu z



Východ Punkvy.

Blanska ku skalskému mlýnu, kterýž bohatá Punkva vezdy důstatkem vody zaopatřuje. Na vysoké stráni proti mlýnu stojí dřevěný panák, plnou láhev z daleka příchozímu nabízeje. Nade mlýnem na svěžím palouku klidně si hoví švýcarský domek o jednom patře, obrouben pavláčkami kolkolem. Tu však údolí stává se čím dále pořád užším, sotva že voznice podél potoku se provine; vysoké, kolmé, holé skaliny tvoří ohromné hradby po obou stranách až k oné podzemní bráně, zšíří 15 kroků, odkud Punkva tiše na světlo vychodí, co pravý *„Deus ex machina.“* Tato brána sluje „Východ.“ Voda Punkvy je čistá jako sklo a studenost její poskytuje pocestnému výborné občerstvení; teče pak tak líně, že se podobá, jakoby na dobro stála; a podnes zajisté platí slovo Hertodovo, jež před 200 lety o Východu pronesl, že dříve nepoznáš, kam voda ta teče, až do ní buď lístek buď dřívko vhodíš a za některý čas pozorovati budeš. Zdá se, jakoby voda tato z říše stínů vychodící byla nadchla rázem tajemným podzemního světa, až pak za několik kroků vně brány života nabývá, vesele bublajíc na způsob obyčejných potůčků. Není téměř pochyby, že Punkva se proudí z Macochy; a tudíž domníváno se, žeby bylo lze Východem pod zemí až do Macochy se dostati. Roku 1857 skutečně se o to pokusil Dr. Vankel z Blanska, doraziv leže na svoru as na 30 sáhů do černého řečiště podzemního; avšak na ten čas nepodařilo se mu vniknouti dále, jelikož skalní balvany až do vody se potápějící tomu brání. Nezbude nám tedy, než abychom s vrchu nahlédli do pověstné Macochy; avšak napřed se ještě zastavíme maličko na hradní roz-

valině, zrovna nad Východem k oblakům čumící.

Lid ji nazývá „staré zámky;“ němečtí spisovatelé: „Blanzekke.“ An s posledním tímto jménem nikde v lidu se nepotkáváme, a jelikož nápis na votivním obraze v kostelíčku Svato-Kateřinském, kterýž jsme svrchu na svém místě položili, pana France Baltazara Lva, svobodného Pána z Rozmitálu zřejmě uvodí co dědicného Pána na Blansku (nikoli: na Blanzekke) 1683, tudíž snad nemineme se s pravdou, zůstavujíce zřícenině starobylý název

Hrad Blansko[1]).

„Všecko ztichlo! a hle, jaké změny!
Jenom někdy při večerním šeře
Přichází sem mezi pusté stěny
Prorocký duch bludné pramateře.“
Koubek.

Zrovna od Východu Punkvy vine se hadovitá pěšinka hustinou lesní vzhůru k chatrným pozůstatkům rytířského sídla druhdy věhlasného. Rozsáhlé příkopy, tlusté zdi a odpolu zahroucené věže výmluvně hlásají příchozímu někdejší pevnost a důležitost tohoto hradu. U samé zříceniny na závratné stráni strmí nedaleko sebe dva krásné letníky stromovou kůrou potažené; stoly a lavice nabízejí

---

[1]) Městečko Blansko podosáhlo své jméno bez pochyby od hradu téhož jména, jako n. př. městys Kunstát od hradu Kunstátu atd. Slove pak Blansko latině Blaneca, genitiv Blanecæ — zdaž tu snad nevězí kořen zpotvořeného Blanzekke?

poutníku jednak vítaný odpočinek, jednak čarokrásné panorama lesní, jež daleko sobě rovného hledá. Ohnisko v středu rozvaliny postavené prozrazuje, že zde nejedna veselá společnost romantické hody slavívá v hrobce minulých věků.

Co do starobylosti hradu dochovalo se nás žádoucích památek velmi po skrovnu. Víme toliko z listin, že r. 1130 náležel proslavenému Jindřichu Zdíkovi, biskupu Olomouckému. Vyvrácení jeho klade se na r. 1434. Statečně byv hájen tehdejším majetníkem Janem ze Studnic proti Táborům přece klesl za kořist obléhajícím, kteří slezše hradby posádku porubali a pevnost v požeh dali. Od té doby zůstal dlouho zříceninou a majetníci jeho vzdělali si hrad jiný v městečku Blansku. Když pak Švédi během 30leté války k Brnu přitáhli, ještě jednou prý opevněno a ozbrojeno starý hrad Blansko; byltě to poslední jeho zápas i záhuba. Rozmetané hradby místo oděnců hostí nyní zlověstnou havěť sýčkův a sov; jezovec a liška rozbili tu své stány v nepřístupných sklepích a povážlivého navštěvovatele ovívají černé myšlénky o pomíjivosti tohoto světa. Ctihodné pověsti, jež si předkové o Blansku vykládali, vymírají pohříchu mezi lidem. Toliko náhodou dopídili jsme se jediné zkázky toho druhu, kterouž bohdá svým časem podáme.

Sestoupivše s hradu stojíme na počátku těsného údolí, jehož stěny až na 40° zvýší vystupují; vede pak ustavičnými oklikami as za 2 hodiny do Sloupa a nazývá se tudíž „Sloupským žlebem.“ Dr. Adolf Schmidl, kterýž popisem jeskyň blíž Postojny rozložených v učeném světě se proslavil a teprv letos na jaře monografii jeskyň blíž Aggte-

leku na Slovensku vydal, navštíviv letošního podzimku naši krajinu, píše ve Vídenských Novinách o „Sloupském žlebě“ následovně: „Nemohu se upomenout, žebych byl cestou dvou hodin takové množství skalních zdí, osamotnělých skalisk, jeskyň a rozsedlin, rozdrobených balvanů a koryt lesních, bystřin atd. kde jinde viděl, jako od Východu do Sloupa.“

My pak od Východu dáme se pěšinkou na pravo zhůru k světoznámé propasti, jež dle národní pověsti sluje Macocha.

Macocha. [1])

„Moře blesku, rachot hromu
Pod ranami země stená,
Věčně celá v strašném lomu
Viz jak sklená
Zeď se řítí v dolinu.
Zdaž to Niagara valí
Lůnem potvorného skalí
Šířku svou a hlubinu?“
Čelakovský.

Hloubka Macochy dle bezpečného vyměřování r. 1856 obnáší 75° [2]), šířka u vrchu od 30 až do

[1]) Dr. Hertod ve své Tartaro-mastix Moraviæ str. 144 zřejmě uvodí, že před 200 lety okolní lid propadlinu tuto toliko všeobecným jménem nazýval propast; o Macoše nečiní ani zmínky. Nyní ovšem doptávaje se po „propasti“ sotva by's cíle došel; Macochu pak zná každé dítě. Z toho jde, že národní pověst o Macoše povoditi sluší z doby novější, ač jinak jest nám s podivením, že nijaká místnější zpráva se nás nedochovala o původu této pověsti.

[2]) Směstnaly by se tam tedy i nejvyšší evropské věže

50°. Za času Hertodova vymáhal pohled do Macochy nevšední odvážlivosti, jelikož navštěvovatel čtvermo se plaziti musil na výběžek skaliska nad propastí strmícího; nyní ovšem o pohodlí i bezpečnost postaráno železnou pavlačí, na vrcholu skály pevně postavenou, která z opatrnosti zavřína bývá. Avšak netřeba leč zapísknouti a přivoláš klíčníka, hajného, který přes celé léto ustavičně na blízku se loudá, příchozím za zpropitné své služby nabízeje. Lidé na závrať trpící nesnesou na dlouze strašného shledu do hlubiny; mimovolně popadá téměř každého hrůza, jakoby ho propasť pohltiti chtěla. Aj, starý přítel pozdravuje poutníka z hlubiny — potok Punkva, s nímžto se u Východu byl obeznámil. Kámen s pavlače shozený potřebuje 7 i 8 sekund, dříve než s temným rachotem dopadne země. Světlo denní zatím doráží až na samé dno Macochy, kdežto vzácné byliny, křoví i stromy bujně se vyvinují.

Před mnoha lety učinila se k rozkazu p. starohraběte Salm-Reifferscheida zkouška, zdaž by se v Macoše nedali přechovati ovce; spuštěno tedy několik kusů dolů. Ač hojnost potravy s vrchu se jim házelo, přec jim v té hrozné hloubce nešlo k duhu, ano za krátký čas zaplatila to ona zvířátka životem.

Velkolepý jest pohled s vysoké pavláčky, avšak nepůsobí takového úžasu, jako výhled s malého

---

Věž v Ulmu za nejvyšší v Německu považovaná má 452 stop zvýší; Štrasburská má 440 stop; sv. Štěpanská ve Vídni 415 stop. Chrám sv. Petra v Římě nejvyšší to kostel v celém křesťanství, jest o 10 stop nižší, nežli věž Štěpánská.

můstka na levo as v polovici Macochy postaveného, na který s vrchu dosti pohodlná pěšinka vede. Odtud pozvedna zraků svých zhůru k dřevnímu stanovisku ustrneš nad smělostí, kdes dříve byl stál; pavláčka horní nad dolním mostem as na 40° se vznášející vypadá jako ptačí hnízdo na samém hřebenu skaliska přilepené. Potopíš-li pak oko do hlubiny (jak to činí onen muž na obrázku našem), tu tepruv dovedeš oceniti děsnost celého toho srazu.

Na dno Macochy nestává nijakého přístupu, lečby se to po lanách stalo. A právě za tou příčinou tvrdí cestovatelé, že Macocha touto uzavřeností svou jest strašnější sebe hlubších zmolin v nebetyčných alpách, ježto přec jaký taký průsmyk mívají. Přes to všecko přec už ode dávna nenedostávalo se odvážlivcův, kteří s nebezpečím života do Macochy se spouštívali. Pokud známo, r. 1723 odvážil se tam P. Lazarus, minorita s komorníkem tehdejšího majetníka panství. R. 1748 vypravil se tam sedlák na domluvu J. Nagla, dvorního archiváře z Vídně. R. 1776 podnikl tutéž výpravu do Macochy jeho Osvícenost p. kníže Karel Salm-Reifferscheid a 23. července r. 1784 p. Ručinský, knížecí Lichtenšteinský inžinýr v průvodu vícera osob. Příkladu toho následoval r. 1804 hejtman Peške a r. 1806 dne 28. srpna věhlasný zpytatel přírody p. starohrabě Hugo Salm-Reifferscheid.

Ačkoliv tedy nescházelo Macoše navštěvovatelův v dobách rozličných, přece tepruv naší době pozůstaveno bylo, řádnou vědeckou výpravou nitro její důkladně proskoumati. Stalo se to dne 21. srpna r. 1856 nákladem Jeho Jasnosti p. knížete

Hugona Salma a sice za návodem učeného přírodomila p. Dra. Vankel-a, hutního lékaře v Blansku.

Potřebné lešení k podniku tak odvážlivému s náležitou obezřelostí shotoveno dle udání p. Ant. Mládka, hornického mistra v Jedovnicích, a sice na jižní nejpřístupnější straně. Mimo četné havíře spustili se po láně dolů: Osvícený p. starohrabě Erich Salm, Med. Dr. Vankel, mechanik p. Jan Franta a hornický mistr p. Mládek, fisikálními, meteorologickými i měřickými nástroji opatřeni jsouce. Jelikož se nespouštěli s nejvyšší pavlače, nýbrž jak už spomenuto, s lešení as v polovici Macochy strojeného, tudíž nebylo jim delší cesty po láně konati leč na 20⁰ a spouštěli se zponenáhla s pahrbku kolmého as 20⁰ zdélí, než dorazili k vodě. Tu nejprvé vztyčeno Moravský praporec červeno-bílý a provoláno slávu JJ. Veličenství Císaři Pánu, Císařovně, Jeho Jasnosti p. knížeti Salmovi a celé knížecí rodině, posléze všem přátelům krásné přírody. Po té počalo vědecké skoumání a vyměřování, o čemž nás výše spomenutá monografie páně Vankel-ova svým časem poučí.

My zatím toliko vůbec podotýkáme, že velkotvárný jest pohled na strmé skaliny podivnými lišejníky porůstlé, na četné kotliny a na dva temnozelené rybníky, každý v průměru na 12⁰. Zmínili jsme se už dříve, že je to tatéž voda, kteráž co Punkva ze země vychodí nad skalským mlýnem. I domnívali se tedy zpytatelé, že se jim podaří po vodě této dostati se až k Východu; zatím brzo nabyli přesvědčení, že nepřekonatelná překážka na závadě jest, totiž množství řezaných klad, kteréž od

nepamětných dob bezpochyby nějakou povodní ode mlýnů odnešené pod zemí až do Macochy se doplavily, další průchod řečiště na dobro zatarasivše. Podotknouti sluší, že na mnoha místech, n. př. pod Holštýnem a Ostrovem i jinde voda mlýnská zrovna do vnitřnosti země pádí.

Ze dna Macochy vystupuje k severovýchodu poznenáhla skalní chodba až na 60 sáhů zvýší, zdobená krápníkem nevídané velikosti a krásy. Bez žebříků a lan a pochodní nelze jest se dostati zhůru touto chodbou. Našim zpytatelům zatím povedlo se proskoumati ji až na konec. I podobá se, že před časy tato chodba vedla až na bílý den, a žeby nyní náplavou zanešená snadno se proraziti dala, tím více, an tepruv nedávno zemřel stařeček, kterýž vypravoval, že za jeho dětinství vedla skalní chodba s vrchu až na dno Macochy.

Na počátku této chodby (kterou zpytatelé nazvali „Erichovu“ na počest p. starohraběte Ericha Salma) nalezá se olověná tabulka s tímto nápisem:

R. 1784 23. června byli tu následující: Frant. Postavka, vrchní, Karel Ručinský, inžinýr, Fr. Fechter z Pozořic a Jan Taller z Brna Na vrchu byli přítomni: Herr v. Festenberg, Domherr und baron Roschepin, Cap. v. Ingen. — Na druhé straně tabulky čte se: Dne 24. září 1804 byl tu hejtman Peške v. Genie Corps; r. 1806 dne 28. srpna Hugo starohrabě Salm a Sedláček.

Národní pověst o „Macoše."

„Honem, chop se koše, milý hochu!
nasbíráme spolu ryzců trochu.
Otec již se denně po nich ptává,
víš, že rád si na nich pochutnává.
Hojně je jich v nedalekém háji,
pojď jen, pospěš, je tam jako v ráji."

Takto volá macocha
nevlastního na hocha,
přívětivě naň se dívá,
v duši ale zradu skrývá.
„Více se mi nenavrátíš,
aniž moje dítě zkrátíš;"
myslí sobě bezbožnice
vábíc dítě ze světnice.

Ubožátko hrůzou se vždy chvělo,
macochu když zlostnou uvidělo;
přes tu chvíli bila smutné robě,
by ho umořila v menší době;
jeho pravá matka milá
dávno v temném hrobě hnila.

Sotva slova zaslech' pacholeček,
honem běžel, v ruce ouboreček,
za zlou ženou, dnes však sladkou,
jakby byla pravou matkou.
Macocha se napřed brala,
rychlým krokem ubíhala,
pachole jí sotva stačí,
ač má nožky právě ptačí.

Dlouho již se lesem berou,
houbu vidět málokterou.
Chlapci teskno, blesk a bouřka v dáli,
sova děsně houká v černém skálí;
macocha však bez ustání
lesem pryč a pryč uhání.

„Proč je líce tvoje bledé?
Matka, bláhový, tě vede.
Pojď jen za mnou, pospěš více,
vím, kde hub je na tisíce.
Viz tam horem na skalisku
je jich jako v řece písku.“

Hoch jak šipka k předu letí,
matka jemu ve zápětí.
Ha, ty hrozná smrti bráno!
Málem dítě pochováno —
a však v běhu na pokraji stráně
pacholátko chopil anjel Páně.

„Co se lekáš, plachý synku?
Spolehni jen na matinku;
podržím tě rukou věrnou,
aby's nespad' v propast černou.
Žáden, kdo dnes hledá v širém lese,
lepších ryzců domů nepřinese.“

Ač hoch slzou skálu rosí,
tvrdou ženu neuprosí;
musí, musí, matka kleje,
s ubohého pot se leje;
k propasti se znova plazí,
závrať div jej neporazí.

Jak se mile na kraj sklonil,
umíráček již mu zvonil.
Matka krkavčí jej na zem
dolů vrhla děsným srazem.

„Tam buď, cizí plemeno,
ve propasti pohřbeno!
Tam měj svoji chalupu
dole v hadím zástupu!
Vesnická však chaloupečka
mého čeká na chlapečka.“

S úzkostí se otec diví tomu,
Že mu žena bez hocha jde domů;
bylotě to dítě krásné, bodré,
očko po nebožce mělo modré;
proto otci nejvýš drahé bylo,
že ji na mysl mu přivodilo.

„Kde máš chlapce, kam's ho dala?
Do lesa's ho s sebou vzala,
viděl jsem, jak s tebou běžel,
neb jsem právě v okně ležel.“
Tak se ženy táže po synáčku,
je mu teskno v srdci po miláčku.

„Což já tvoje děcko hlídám,
či snad toulky jeho zvídám?
Ztratil se mi někde v lese,
však ho ďábel neunese!“ —
Otec, jakby nůž doň vrazil,
div se hrůzou nezamrazil.

Čírá noc je, živly rozkáceny,
blesky srší v hromu rachocení,
vichr skučí, s oblaků se lije,
spousta moře hory doly kryje.
Ach, a mírné, dobré pacholátko
domů nevrácí se, ubožátko.

Do rána hrom děsně bouřil,
otec oka nezamhouřil;
vzchopil se hned na úsvitě,
spěchal hledat drahé dítě.
Množství dobrých vesničanů
chvátá za ním v onu stranu.

Chodí v pravo, v levo, volá —
všecko mrtvo, háj i zmola,
nikdo se mu neozývá,
jenom kalous smutně zpívá.

Po mnohé pak hodině
přijda k děsné skalině,
slyší temné naříkání,
jak když hrana povyzvání.
„Dobré nebe! hlas to jeho,
hlas to hocha zbloudilého!
Díky Bohu! již ho máme!
On to! — po hlase ho známe!“

Svatá Panno na výsosti!
Mráz tu projel lidu kosti:
chlapec visí na větvici
v propasti té polovici,
vichr hrozí každou dobu
ustlati mu v temném hrobu.

Zástup celý ulekaný
hledá ráhna, snáší lany —
poručiv se Hospodinu
sešel otec ve hlubinu.

„Pomoz Bože!“ zástup jásá —
hle již lanou dítě pásá!“
Již ho táhnou všickni spolu
z hlubokého smrti dolu.
Bez pohromy ven se vrátil,
černý hrob ho neuchvátil.

Aj, jak se vše poděsilo,
když jim dítě vyjevilo,
macocha že zdivočilá
taký hrob mu ustrojila.
Anjel Páně sám ho chránil,
v pádu život jeho bránil;
rámě Boží dítko krylo,
že vždy Boha vroucně ctilo.

Na macochu pomsta Boží kvapí;
zástup ukrutnici divou lapí,
propast strašný jícen otevírá,
ha! již letí — peklo již ji sžírá.

Od té doby bezedná ta jáma
jmenem „Macocha“ je světu známa;
hříšnice tam po tu chvíli
kolem chodí, vzdýchá, kvílí;
cestovatel tamto v lese
z daleka již křižuje se.

Jeskyně Sloupská.

„Jsou-li tobě jeskyně ty známy,
V nichž se scházel křesťanský lid v Římě,
Když vrah hrál s jich životem jak v šprýmě
Za podlé je klada sobě chámy?“

Sušil.

Od Macochy vede do Sloupa dvojí cesta; jedna delší, (za 2 hodiny) voznice malebným žlebem Sloupským; druhá kratší (za hodinu) pěšinka přímo lesem probíhající, ovšem toliko vůdci povědomá. Obě pak tyto cesty sbíhají se v úvalu Sloupském se silnicí, jež od Brna přes Křtiny, Jedovnice a Ostrov ku Sloupu běží, až k Bozkovicím se prodlužujíc. Vystoupiv z lesa uzříš na pravo kamennou bránu, kterou volno jest projíti na způsob průkopův, jaké n. př. mezi Adamovem a Blanskem na železnici znamenáme; její portál podobá se ohromné krásně žíhané lastuře. Na straně k Ostrovu obnáší šířka skalní té chodby na 20, celá délka na 100 kroků, výška místy as 5°. Východ ku Sloupu hledící jest užší a nižší, než onen od Ostrova. Zdejší lid nazývá tuto chodbu „Kolnou“, kdežto stáda za času bouře neb za deštivého počasí útulku hledávají. Většina poutnických zástupův cestou Ostrovskou do Sloupa přichodících procházívá kolnou do údolí, zvláště

Slováci, kteří tisíci proutečků skalní to sklepení podpírají, aby prý nespadlo. Hned na kraji kolny k Ostrovu obrácen uslyšíš značnou ozvěnu, která čtveračivě překusuje každé slovo, jež vyslovíš.[1])

Nedaleko „Kolny“ strmí sám o sobě tak zvaný „Hřebenáč“, obrovský kamenný sloup, jakoby zkamenělý Cerberus u vchodu do říše Plutonovy; neboť zde právě jest brána k rozsáhlé jeskyni Sloupské. Podobáť se, že od tohoto sloupu i dědina své jméno vzala. Obecný lid si vypravuje, že tuto skálu ďábel přinésti musel z Krkonošů za pokutu, poněvadž prý divé ženě, za starých časův ve skalách Sloupských bydlivší, polívku byl snědl. — Na vrcholu Hřebenáče stávala ondy socha sv. Šimona, řečeného Stylites; nyní spatřuje se tam Boží muka a krásný železný kříž. Ku svěcení tohoto kříže vzděláno bylo schvální lešení z blízkého pole na temeno Hřebenáče, a tehdejší farář Sloupský, Jos. Zounar činil s vysoké té kazatelny příslušnou řeč k zástupu.[2])

---

[1]) Za času Hertodova byla Kolna obrostlá hustým lesem, kterýž ovšem během 200 let valné zmizel. Týž spisovatel zaznamenal, že v Kolně se nalezal pahrbek bílé, slané hmoty, kteráž prý kravám výborně k duhu šla, ovce pak okusivše jí zcepeněly a proto prý bedlivě k tomu hleděno, aby pasoucí se brav do Kolny se nezatoulal.

[2]) Mimochodem budiž zpomenuto, že týž výtečný kněz zavedením staročeských rorátů v srdci oveček svých podnes žije a žíti bude. Kýžby bohumilá snaha jeho nalezla zasloužilého ohlasu a povšimnutí v našem duchovenstvu a učitelstvu, aby převelebné tyto zpěvy rorátní, již za času otce vlasti, císaře Karla IV. zavedené — tedy na pět set let staré — drahovzácné to

V celku podobá se Hřebenáč kamennému hradu s průhlednou branou po boku. Jako za dnův Hertodových, tak i podnes nacházejí se tu lidé, kteří za několik krýcarů hrdlo nasazují, bez žebříku na holou skálu lezouce, což ovšem vůči patrného nebezpečí života nikdo rozumný nepochválí. — Kolkolem Hřebenáče jeví se nížina plná skulin jako sítko, kterýmžto potok Sloupský do země prosáká, pokud se totiž nevejde do vedlejšího jícna skalního, do kterého pravidelně se metá. Letního času ovšem toliko kamenité řečiště prozrazuje, že tudy tekává voda; neboť žíznivý vápenec vypije ji druhdy dříve, než k Hřebenáči dorazí, neponechávaje ani krůpěje, aby se ptáče napilo.

A nyní zaopatřivše se vůdci a světly nastoupíme cestu do podzemního města.

Okolo značného pahorku nánosem utvořeného vstoupíš do nízké předsíně, která čím dál prostrannější se stává. Široké sklepení, prolomené světlým otvorem na venek, zdá se, jakoby viselo v povětří. Netopýři hvízdajíce oblétají světla ne jinak, než jakoby zabrániti chtěli přístupu nezvaným hostům a mají věru proč; neboť na sta ne-li na tisíce jich už padlo za oběť pitevnímu nožíku přírodoskumců, zvláště pana professora Kolenatého v Brně i p. doktora Vankela v Blansku. As na 100 kroků

---

dědictví nábožných předkův našich, nezůstaly pohozeny v prachu na hanbu a škodu naši, nýbrž na novo zavzněly posvátným varytem adventním po šíré vlasti. Bylby to tuším důstojný kvítek do posvátného věnce, jímžto zbožná otčina ozdobiti hodlá památku příchodů sv. Cyrilla a Methodia před tisíci lety. Každé kněhkupectví dotčené roráty na zakázku zaopatří.

běží cesta po rovině k návrší způsobenému náplavou, odkud podzemní ulice rozbíhají se na různo. V některých místech sotva jediný člověk se prosouká, jinde směstnalo by se jich na sta, jakoby v prostranném chrámu. Nevyslovný byltě dojem, kterého jsme ondy zakusili, uslyševše líbezné zvuky čtvera mužských hlasů, kterak se v temných rozléhaly prostorách, zanotivše píseň k Panně Marii. I polopili jsme se duchem na celo do katakomb pravěku křesťanského, kdežto nad hrobem svatých mučeníkův se prozpěvovalo Hospodinu, jak o tom věhlasný kardinál Wisemann ve „Fabiole" zevrub se pronáší.

Chodba na levo vede po schodech polou shnilých do nejvyšší síně a spolu k jícnu černé propasti na 35⁰ zhloubí. Zábradlí dává výstrahu, abys dále se neodvážil, a vůdce metá kamení dolů, jež odrážejíc se křivolakou rozsedlinou tepruv za hodnou chvíli s temným rachotem dopadá dolního patra jeskyně, o kterém tolikéž nížeji několik slov položíme. Bambitka vypálená působí na tomto místě výbuch hromový. Vedlé propasti táhne se ulice kaskádová k jihozápadu as na 160⁰ zdélí, obzláštní krásou útvaru krápníkového vynikajíc, ač rušivá ruka lidská i časté čazení dračkami původní ráz na mnoze setřely.

Na několika místech u výšce skalního sklepení ukazují se černé trámy ve stěnách jakoby zazděné. Odkud se tu vzaly? Někteří se domnívali, žeby se za času válek lid tu byl skrýval se svým zbožím. Nám pak se pozdává, že to jsou zbytky

bývalého lešení, které na dobývání krápníkových útvarů postaveno bylo. [1])

Nyní zaměříme do ulice severovýchodní, nyní „kosťovou" zvané, a spatříme sáhový balvan kapaliny na stojatě, z něhož r. 1775 tehdejší osvícený kníže p. Karel Salm odříznouti dal dvě stolové plochy o 6′ zdélí a tolikéž zšíří, ježto uhlazené s alabastrem závodíce posud se ukazují v knížecím zámku Rajeckém.

V téže chodbě za oním krápníkovým balvanem pochováno jest následkem veliké potopy na tisíce pravěkých ssavcův, jichžto pozůstatky v posledně minulých letech na světlo vydobyl důmyslný p. Dr. Vankel, jemuž nynější jasný kníže p. Hugo Salm potřebných prostředků k témuž účelu velkomyslně vykázal. Chodba tato leží nejvýše ze všech, a tudíž velmi důvtipně soudil p. doktor Vankel, žeby tady nejdříve lze bylo dokopati se pozůstatkův zvířecích, poněvadž návalem vody puzená zvířata zajisté na nejvyšším místě spásu hledala; když pak napotom celá jeskyně vodou na dobro se naplnila, tu ovšem i zvířata vzala za své, pohromadě záplavou utonuvše.[2])

---

[1]) Dovoláváme se v této příčině svědectví Hertodova, který zřejmě udává, že před 200 lety k rozkazu knížete Lichtenšteina kameníci po několik roků v jeskyních Sloupských dobývali krápníka, aby z něho napotom umělecké jeskyně a kašny v Lednických zahradách zříditi se mohly. Mimo to nabývá náš náhled nemalé váhy i tím, že, dle zápisův farních ve Sloupě, před časy v zámeckém parku v Rejci stávala ozdobná kašna okrášlená krápníkem Sloupským; bez lešení sotva by se ho byli dodělali a tím způsobem ovšem mohlo několik těch trámův ve výšce pozůstati na hádanku věkům příštím.

[2]) Hertod, popisuje jeskyni Sloupskou, činí zmínku,

Tušba nesklamala podnikatele. Vykopáno totiž v chodbě této na 200 lebek medvěda skalního (ursus spelæus), ano i celé kostry téhož pravěkého dravce; jednu uměle sestavenou týmž p. doktorem daroval p. kníže Salm říšskému geologickému ústavu ve Vídni. Mimo tyto zůstatky medvědí co nejvzácnější kořist jmenovati sluší dobře zachovalou kostru „Felis spelaea" Goldf. Tyto kosti ležely na větším díle pohromadě, ano dolní čelist byla posud spojena s lebkou. Byloť to veliké, silné zvíře, jehož řvání před věky těmito smutnými prostorami otřásalo. Jenom jediný toho druhu exemplář se našel. Pak se přišlo též na některé nepatrné pozůstatky „Hyæna spelæa", na lebku „Gulo" a na sílu

---

že už za jeho návštěvy se tady nalezaly rozličné kosti v písku zasypané, které zdejší lid za jelení kostry vydával, čemuž dotčený spisovatel se diví, žeby tolik jelenů v jediné chodbě se bylo nahromadilo, až by ji na dobro vyplnili. Nynější pokrok u vědách přírodních ovšem důkladněji si počíná, z poměru jednotlivých kůstek mezi sebou a porovnáním jich s nynějšími zvířaty na vlas udávaje rod i druh pravěkých velikánů. A však jednu hádku přec nám sotva rozřešiti dovedou nynější učenci, které se u téhož spisovatele dočítáme. Píše totiž ve své knize str. 140, že se v jeskyni Sloupské nachází kámen ke 4 loktům dlouhý a 2 lokte široký, kterýž dotknutím zvučí, jakoby z kovu ulit byl — a podobných prý více v jeskyni. Tento balvan může prý jediný muž v jeskyni vyzdvihnouti a nésti; vynese-li se pak na venek, ani 4 ani 5 lidí jím nehne. — Hertod dokládá: „S úsměvem považoval jsem vypravování toto venkovanů za bájku, avšak na vlastní oči jsem se o tom přesvědčil (αὐτοψια tamen veritatem comprobavit.) Příčinu této lehkosti a tíže vypátrati, pozůstavuje Hertod laskavému čtenáři.

pozůstatků nedopýrův, již u velikých chumáčích jako hlava nahromaděni byli, náležíce k druhu „Vespertilio Rhinolophus“ a „Synotus.“

Jako pravěká rovněž i nynější zvířena jeskyň Sloupských poskytuje mnohých zláštností; zvláště jsou to mikroskopická zvířátka, na mnoze bezoká, jež svůj věk v podzemních sklepích u věčné tmě tráví. N. p. Anurophorus rozličné velikosti, množství Myriapodů příslušících k druhu Polydesmus a nových posud neznámých Troglobií, Podur, Eschatocephalus gracilipes atd.

Tolik jsme podotkli vůbec o zvířectvu pravěkém a posud žijícím ve skalách našich; zevrubnějšího světla o tom nám podá monografie páně Vankelova, na kterou vážené čtenářstvo předkem upozorňujeme.

Jeskyně Sloupská má mimo horní prostory eště jedno patro dolní, o kterém jsme se zmínili na vrchu o propasti mluvíce, jež obojí patro spojuje. Touto pak kotlinou nikterak sestoupiti nelze Avšak vypátrala se jiná poboční cesta, která na způsob kataraktův rozličnými oklikami vede až na dolní planinu, odkud zmíněný kotel co obrovský komín až do vrchního patra zhůru čumí. Dne 29. září r. 1786 odvážil se tam proslavený druhdy přírodomil p. Karel kníže Salm-Reifferscheid v četném průvodu učencův. K tomu konci zhotoveno zláštní schody až dolů. R. 1804 Jich Veličenstvi Císař František I. a Císařovna Teresia neobtěžovali si touže cestou sestoupiti na dno podzemního toho paláce. Tisíce pestrobarevných světel rozlévalo se tehdáž po čarovné říši Plutonově. Od té doby však porušily se zmíněné schody tak, že nelze jest více po nich sestoupiti.

Teprvé r. 1856 pokusil se o to Dr. Vankel s hornickým mistrem p. Mládkem a mechanikem Frantou a několika havíři, aby dolní patro jeskyň na novo proskoumáno bylo. Sestoupivše dílem po žebřících, dílem po provaze na dolní planinu, přišli k vodě na 3° zhloubí a 20° zšíří. Podotknouti sluší, že téhož roku bylo veliké sucho, a že tudíž jindy ovšem rozsáhlejší vodárna tu bývá. Na rychlost sbilo se několik prken a po svoru dostali se na druhou stranu.

Co do zvířectva, nenalezeno tu praničeho, an každoroční povodně zlášť na jaře divokým během hlubinu proplakují, všecko napořád s sebou unášejíce. Za to však nevšední odměnu poskytovala pozorování geognostická. Je-li už vrchní patro na výsost zajímavé velkolepým ústrojím rozmanitých síní a průchodů, představuje dolní patro pravý labyrint, avšak v rozměru daleko znamenitějším; četné vodopady s hromovým hlukem metají se do hlubiny, nesčetné chodby prorývají na vše strany lůno matky země, překrásnými krápníky až na 3 stopy délky ozdobeny jsouce, an vrchní patro jeskyně dílem otlučeno, dílem začazeno denně pozbývá své okrasy druhdy tak výtečné. [1])

---

[1]) Nezpomínajíce téměř báječných půvabův jeskyně Sloupské za času Hertodova, uvádíme aspoň jeden příklad bývalé její krásy a to ještě před 100 lety. Vídenský dvorní archivář Jan Nagel přidal ku svému rukopisu o téže jeskyni nákres převzácného útvaru krápníkového, totiž sněhobílou labuť, ana visí na tmavé stěně. Dr. Schmidl navštíviv letos (1857) jeskyni Sloupskou, proslovil se o témž předmětu ve „Wiener Zeitungu“ takto: „Ku veliké mojí radosti našel

Pokud tomu příroda dovolovala, skoumalo se a vyměřovalo a kreslilo podél vody dále, až pak další cesta nepřekonatelnými překážkami se na čisto zavřela. Výsledky této nebezpečné výpravy budou zajisté zajímavé, až se u veřejnosti objeví.[1]) —

Vystoupivše na denní světlo navštívíme maličko vedlejší menší jeskyni, kterou lid „Nicovou skalou" nazývá, jelikož na jejích zděch nicový kamínek (nihil album) růste. Když po mokrém létě uhodí tuhá zima, tvoří se u vchodu této jeskyně obrovské průhledné rampouchy, [2]), a stěny

---

jsem i já onu podobu (labutě), ale věru jenom náhodou, neboť z bílé labutě stala se — černošedá. I pokusil jsem se, abych ji umyl, avšak marná práce; neboť voda kapající s vrchu potahuje saze a sedá se i na uhlí (z draček roztroušené) a tím spůsobem zvěčňuje špinu a pošetilost člověka. Konec jeskyně zdobil prý za času Nagel-ova „chrám ecjako z alabastru vytvořený", kterýž on velmi krásně popisuje. Nemáme však důvodův, žeby přeháněl, jelikož právě Sloupská jeskyně nemusila býti jeho miláčkem, an o ní napsal: „Tato jeskyně jest nejošklivější ze všech, co jsem kdy viděl." — Dokládáme, že dotčená labuť se nachází v chodbě severovýchodní, tam, kde vykopáno kostry pravěkých zvířat.

[1]) Dle vypravování Hertodova spustil se tamtéž už před 200 lety jeden z kameníků, již krápníky pro Lednickou zahradu dobývali. Opatřil prý se svítilnou a bambitkou, aby výstřelem znamení dáti mohl těm, kdož ho spouštěli. Dostav se až k vodě uzřel takovou sílu pstruhů, že mu rahno, na kterém světlo měl upevněno, překotili, jak se jím vody dotknul. Když se na vrch vrátil, vypravoval prý divy o dolních jeskyních, jež viděl a mezi tou řečí pustil duši. Divná věc, že při výpravě r. 1856 ani jediná rybička dole se neulovila, nerci-li pstruh, ač se jich u východu Punkvy podnes zachovala hojnost.

[2]) I v hlavní veliké jeskyni bývá zimního času cesta ode

zelenými lišejníky porůstlé, potahují se jakoby sklem, což ovšem čarovné divadlo působí, demantovou záři osloněné. Překrásný portál této jeskyně jeví dvoranu na 12⁰ zšíří a 4—5⁰ zvýší. Na pravo spojen jest s jeskyní velikou, (kterou jsme právě obšírně popsali) a sice uličkou, jež pro zláštní útvar stěn místy prolomených a jako dvojnásobných pozornost zasluhuje. Kapalina utvořila tady klenutý mostek, přes který kráčeti jest, ovšem nevelmi pohodlně.

Na levo v portálu kynou zároveň dvě brány a ulice, podle sebe jedinou stěnou přepeřené. Obojí vede za několik kroků do společné větší prostory, která pak s malými výběžky po stranách rovnou čárou se táhne. Jeskyně tato je přívětivého rázu a suchá, avšak velmi neschodná pro množství kamení, jímž cesta naveskrz zahrnuta jest. Délka její cení se na 80⁰, výška místy od 3—4⁰. —

Holé skaliny do polokruhu kolmo vystupující a toliko na vrcholu stromovím oděné táhnou se od jeskyň až do samého Sloupa. Mezi četnými rozsedlinami, jež na nich znamenáme, padá zláště do oka kulatý otvor u výšce 4⁰ ve skále zívající, k němuž stupně naschvál tesané vedou. Starodávná

---

vchodu až na pahrbek před propastí nesčíslnými rampouchy posetá, jež co obrovské alabastrové svíce z černé půdy vyrůstají u výšce 4'—6', někdy i výše. V zimě letošní (1858) byli jsme svědkem divadla pořídké velebnosti, zapálivše na 40 těch obrovských svic kousky kafru. Dojem tolika silných plamenů na průhledných těch svících, jež na pahorku tmavém od zdůla navrch rozestaveny byly, nezapomeneme nikdy. Bylť to ohromný oltář, osvětlený způsobem téměř báječným.

pověst tomu chce, že tu kdysi poustevník obýval. Podoba jakéhos řeholníka dlouhým rouchem oděného a přepásaného bílým provazem, posud se někdy ukazuje na skalní zdi. Za vlhkého totiž počasí rozplízává se voda po skále, některým místům se vyhýbajíc, která pak zůstávají bílá, kdežto mokrá místa černými se zdají, dohromady pak objevují podobu mnicha. Lid praví, že kapucín je venku.

Poutní chrám sedmibolestné Panny Marie ve Sloupě.

„Slyš, co šedověké skály hučí:
„My jen my jsme posud svědkové,
Kterak mrtví ondy luhové
Život obejmuli do náručí.“
Ajhle! rajská růže kterak pučí
V pustatině druhdy hrobové,
Anjelští co pějí kůrové,
Marii co tady sláva zvučí.“

Kytečka ze Sloupa. [1])

Poutní chrámové zdobívají druhdy temena vysokých hor; než svatyně Sloupská oblíbila si lůno tiché dědinky, jež se prostírá v líbezném úvalu jakoby

---

[1]) Tak se nazývá knížečka, kterou pisatel těchto řádků vydal na památku stoletou zasvěcení poutního chrámu Sloupského, jež se konala r. 1854. Zahrnujeť pak mimo dějiny pouti naší, rozličné pobožnosti k Panně Marii bolestné, písně a básně, a stručný popis přírodních znamenitostí zdejšího kraje. První vydání rozešlo se ještě téhož roku, co vyšlo; z druhého rozhojněného posud výtisky dostati lze v kněhkupectví pp. Nitsche a Grosse v Brně i v sakristii Sloupské. —
Tuto převýbornou knížečku měl by každý zámožnější

zabedněném skalami a lesy. Velebné toto zákampí výborně sluší stánku svaté Mateře bolestné, prohlížejíc k církevní modlitbě: „My k tobě (Maria) voláme vyhnaní synové Evy, k tobě vzdycháme lkající a plačící v tomto slzavém údolí.“ — Kdy a odkud se tu vzala taková hojná úcta Rodičky Boží? Odkud posvátná socha Marianská?

Více než před 100 lety vynikal dítěcí láskou k Panně Marii Karel Ludvík hrabě z Rogendorfu, pán v Rejci a v Jedovnicích; zatoužil pak, aby jako on i poddaní jeho Matce Ježíšově povinnou úctu skládali a přímluvou její spaseni byli. I vyžádal si za tou příčinou r. 1728 od Minoritův Brněnských milostnou sochu Panny Marie bolestné, před kterou nejednou vážíval útěchy nebeské. Odměniv se klášteru skvělým darem na opravu chrámu minoritského, zavezl osobně drahovzácnou kořist do zamilovaného svého ústupu, a odevzdal ji prozatím do domu bohabojného mlynáře Sloupského, jemuž bylo Vavřin Sevora. R. 1730 přesídlila se posvátná socha do první veřejné kapličky, ve které s povolením biskupské stolice Olomoucké každého pátku slaveno mši svatou knězem z Doubravice docházejícím, u hojném návalu zbožných venkovanů. An zatím počet poutníků denně se zmáhal a kaplička nestačovala, zamýšlel šlechetný hrabě vystavěti důstojný chrám Marianský; než Pán jej z nenadání

---

poutník ze Sloupa svým domácím donesti, a ručím za to, že nic milejšího a důležitějšího z pouti té donesti nemůže.

Pořadatel „Moravana.“

povolal do lepšího života. Jako před věky král David synu svému Šalomounovi, musil i hrabě Rogendorf stavbu nynější svatyně pozůstaviti výborné své choti.

Hraběcí vdova Karolina z Rogendorfu vzdělala tedy Sloupský chrám mezi r. 1751 a 1754 dle nákresu Vídenského stavitele Kanavala. Slavné posvěcení svatyně vykonal téhož roku kardinal Ferdinand Julius z Troyer, biskup Olomoucký. Již r. 1750 založila dotčená hraběnka ve Sloupě místo pro stálého kaplana, a r. 1755 řádnou faru a nadání pro dva bratry třetího řádu sv. Františka, kteří užívajíce šatu minoritského podnes knězi u oltáře posluhují, o vzornou čistotu chrámu pečujíce.

Chrám Sloupský nese ráz vlašského slohu, podobu maje kruhu obdlouhlého. Délka jeho obnáší $21^{1}/_{2}{}^{0}$, šírka 16^{0} a výška 18^{0}. Dvé štíhlých věží pobitých bílou žestí významně připomíná neposkvrněné početí Rodičky Boží; každá z nich má 26^{0} zvýší a ozdobeny jsou ve výklencích úhlednými sochami apostolů našich Moravských sv. Cyrilla a Methodia od Bleibergera. Oltářův je dohromady 5.

Hlavní oltář vyniká vkusem i důkladností; zhotoven jest z čistého mramoru barvy červené a černé, sestávaje ze 4 mohutných sloupů. Řezbářská ozdoba a skvostné tabernákulum jest výborné dílo Ondřeje Šveigla. Posvátná socha nad tabernákulem představuje v životní velikosti Matku Páně pod křížem sedící smrtvolou Ježíšovou na klíně. Spanilá tvář podobá se více sličné panně, než zarmoucené matce. I zdá se, že

umělci při posvátném díle tomto na mysli tanul výrok sv. Církve katolické: „Že Maria podosáhla důstojnost matky, čistoty však panenské nikoli nepozbyla, že tedy i po porodu neposkvrněnou zůstala pannou.“ —

Čtvero obrazův na bočních oltářích vytvořil štětec Vídenského malíře Sambacha, od něhož i znamenité malby na obmítce klenby původ mají, přeškoda, věkem na mnoze už zašlé.

Při vchodu do chrámu na pravo stojí oltář sv. Františka Serafinského, ležícího na kolenou před křížem, na němžto tělo Spasitelovo pozornost znatelův poutá. Pod hlavním obrazem nachází se menší obraz sv. Jana Nepomuckého. Druhý oltář na pravo výše představuje sv. Josefa umírajícího. Pod ním radostně překvapuje zbožného vlastimila obraz sv. Cyrilla a Methodia, zbudovaný tepruv r. 1853 šlechetnou myslí dvou dobrodincův zdejších.

Na levici u dveří hlavních jest oltář sv. Karla Boromejského, an vlastní rukou podává nejsvětější svátost oltářní osobám morovinou raněným. Pod ním spatřiti jest obraz sv. Barbory.

Výše na levo oltář sv. Anny a spolu Panny Marie růžencové. Co vzácnost ještě vytknouti dlužno křížovou cestu, kteráž, ač stará, daleko sobě rovné hledá.

V hrobce pod kostelem odpočívá jediná osoba a sice šlechetná zakladatelka chrámu, hraběnka Karolina z Rogendorfu.

Na severní straně svatyně Sloupské stojí kaplička s oltářem jatého Spasitele, dřevní to stánek posvátné sochy. S druhé strany v pře-

krásném stromořadí stinných kaštanův a vonných lip vztýčen jest misionární kříž, na památku sv. misie zde konané r. 1851 otcovskou o své svěřené farníky péčí vel. pána Aloisia Volfa, faráře Sloupského.

Co do hojnosti poutníkův nechybíme se, tuším, s pravdou, cenice roční návštěvu na 60000 hlav. Nejprvé na jaře okolo na nebe vstoupení Páně přitáhnou Slováci Moravští i Uherští, jichžto zpěvy svým vážným, prostým, církevním chodem vrch vedou mezi všemi sbory poutnickými, kdežto písně v horách našich běžné s malými vyjímkami velmi po kramářsku se nesou co do jádra i co do nápěvů světáckých. Mimo dotčenou dobu bývá nejvalnější schůzka poutnictva o Svatém Duše a o všech slavnostech Marianských vůbec; ano téměř každé neděle a každého svátku zavítá jeden, druhý nábožný zástup, druhdy i všedního dne. Z nesčetných těch sborův vyniká nad jiné průvod Brněnský okolo slavnosti sv. Petra a Pavla, doprovázen druhdy jediným toliko knězem jazyka německého, z kláštera ctihodných otců Minoritův. Od několika let však, prohlédaje k velikému množství poutníkův jazyka slovanského, přichází i druhý kněz z téhož kláštera, kterýž úplně vládne mluvou a tudíž i srdcem zbožných Moravanů.

Výroční slavnost Panny Marie sedmibolestné konává se dvakráte do roka: v pátek před květnou nedělí, kterážto pouť s valným trhem spojena jest; pak na neděli třetí v měsíci září, nepřipadá-li jiný svátek přednější.

Holštýn a suchý žleb.

„Němě čnite bez ohlasu
Těch, co u vás v pokoji
Smutně žili, nebo v kvasu,
V kratochvilném rozbroji.
Plesův jich neb žalův heslo
Potomstva se nedoneslo."
Marek.

Zřícenina hradu jména svrchu položeného vzdálena jest od Sloupa na $^3/_4$ hodiny cesty. Malá tato zacházka odpláci se cestovateli bohatě netušeným pohledem s hradu na kolmém skalisku, strmícího do klidného údolí, v němžto dědina téhož jména v líbezném zátiší sobě hoví. Přítel krásné přírody a venkovského poklidu milerad tu ponoří mysl i zrak do malebné kotliny, jejíž tajemné ticho neruší než zádumčivé klapání dvou mlýnů a přívětivý cinkot pasoucího se stáda. Z hradu ondy rozsáhlého zbývá toliko porouchaná věž a některé pozůstatky mohutných zdí, pod nimiž veliké sklepy rozvětveny jsou, ovšem zahroucené. Na saminkém kraji vápencového balvanu, na kterém hrad co sokolí hlízdo se vznášel, uchystán pro poutníka vkusný letohrádek, kůrou pobitý, odkud onen rozkošný výhled do údolí kyne, an zatím duch věků minulých duši ovívá.

Pod skalou zívá na dědinu podzemní jeskyně[1]), jež ondy zazděna byvši sloužila prý za žalář, do kterého zláštním otvorem s výšiny hradní

[1]) Temperatura této jeskyně je nápadně nízká, totiž: $5^1/_2$ stupně R.

nešťastné oběti se spouštívaly. Před několika lety nalezeno tu kostry lidské, ovšem zpráchnivělé, železné přilby a rozličnou zbroj válečnou.

Bývaltě pak Holštýn před věky sídlem rodu rytířského téhož jména, z něhož Častoslav a Cirek již roku 1228 až do 1258 co svědkové na veřejných listinách se nalezají, odkud Dr. Volný dovodí, že nejméně na počátku věku XIII. hrad onen se stavěl. Od r. 1280 až do r. 1400 býval prý Holštýn bezpečným doupětem loupeživé chasy. — Mezi květem šlechty České i Moravské, která na straně Sigmundově proti Pražanům r. 1420 padla v ukrutné bitvě Vyšehradské, připomíná se mimo Jindřicha z Plumlova, hejtmana markrabství Moravského, i pan Vok z Holštýna. Roku pak 1422 v počtu devatenácti šlechticů, jimžto rozsudek dán o tom, má-li strana kališnická čili demokratická v Praze vládnouti, čteme i pana Hyncíka z Holštýna. [1])

Ještě r. 1503 stál Holštýn i s městečkem soujmeným v neporušenosti; avšak o 17 let později připomíná se už obé co zřícenina; kdo asi zkázu tu ustrojil, o tom dějepis mlčí.

Horský potůček, který řečené dva mlýny pohání, vrhá se opodál hradu do úzkého jícna podzemní jeskyně, která až posud dosti proskoumána není. Na jaře, když sněhová spousta náhle se rozvodní, bývá celé údolí zaplaveno, an těsný jícen není s to, aby tolik vodstva rázem pohltil. Ano přílišný nával vody v prostorách podzemních podemílá druhdy povrch země tak dlouho, až celé kusy

---

[1]) Viz Palackého: Dějiny husitské část I. str. 365 a 463.

roli do hlubiny se sřítí. Tak r. 1834 propadla se přes noc značná část silnice, jež z Holštýna k Ostrovu vede; a tepruv nedávno totiž r. 1855, 5. dubna utvořila se v tomže údolí s hromovým rachotem nová propast, jakoby obrovským nebozízem vykroužená, pohltivši na 400 kostkových sáhů země. Jáma tato obnáší u vrchu 8° v průměru; hloubka měřila 12° avšak od té doby už se valně zanesla. Zdejší lid propadliny toho druhu nazývá trefně „závrtkami“ [1]) a takových nalezá se tu nemalé množství, jež naznačujíce zpytateli běh podzemního vodstva, časem opět se vyplňují zemí, tak že obilím zaseté býti mohou. Abychom ničeho nepominuli, upozorňujeme ještě na pěknou jeskyni pode mlýnem a na jinou nízkou sluji pod silnicí do Lipovce vedoucí, jež na 30° zdélí se prodlužujíc „Ovčí jeskyní“ slove; vyznamenáváť se vlnovitým krápníkem obzláštní bělosti i krásy.

Většího povšimnutí zasluhuje císařská jeskyně blíž Ostrova, v úvalu z Holštýna se prodlužujícím. Své jméno děkuje návštěvě Císaře Františka, kterýž ji r. 1804 svou přítomností poctil; bylatě tehdáž skvěle osvětlena. Jinak ji nazváno „Eniodis“, kteréžto slovo utvořeno z písmenek začátečních zpytatelů, kteří ji ondy navštívili Ve tmavém nitru jejím skrývá se jezero, po němžto na svoru jezditi lze. Za naší návštěvy vynašel se též odvážlivý Charon, kterýž vzácné divadlo nám způsobil. My stojíce na břehu zhasli všecka světla, an zatím srdnatý lodník s jedinou svítilnou na svoru až do středu jezera se plavil a pak poslední to

---

[1]) Dle zprávy Dra. Schmidla slují v Krajině prosto dolinami.

světlo zafoukl. My hrůzou ani nedýchali. Aj, tu vyšlehne bengalský oheň na svoru po jeskyni jako blesk zlatého slunce a čarovná krása jeskyně zrcadlila se v krystalové hladině jezera. Péro vypovídá nám službu, bychom takový dojem slovy vylíčili. —

Z Ostrova putuje cestovatel suchým žlebem, jenž bezděky na mysl přivodí skalnatou Arabii. Šedé skaliny po obou stranách jsou ponejvíc holé, nijaký trávníček nevábí umdlené oko, aniž jakého potůčku najdeš, kterýžby dusné ticho této pustiny poněkud oživil bublavým svým hovorem. Černé rozsedliny ve skalách šklebí se v pravo i v levo.

V tomto pustém údolí ukazuje se „Čertův most“, velikánský kamenný oblouk přírodou způsobený, a prostranná „jeskyně rytířská“ na východním úbočí rozložená.

K západu na konec pouti uchystáno cestovateli ještě jedno překvapení v jeskyni Kateřinské, ačby se zdálo, že po tolika procházkách podzemních mysl téměř již ustála. Nizounkým vchodem přichodí se do ohromné dvorany, jež k nejrozsáhlejším i nejvyšším se řadí ze všech jeskyň našeho císařství. V prostředku této prostory zdvihá se takořka celý kopec balvanů s klenby spadených, jež bez ladu a skladu v pusté směsici nahromaděny jsou. Z tohoto vrchu nejdokonaleji se objevují velikánské rozměry děsné jeskyně, kteráž jinak sem a tam i pěknými útvary krápníka se honosí, a to proto, že zřídka kdy navštěvována bývá, jelikož z cesty leží. Ku vysvětlení jejího jména sluší ještě podotknouti, že prý za dávných časův jistá děva Kateřina zabloudivši v

jeskyni, zpáteční cesty více nenalezla a bídně zahynula. Až podnes nebylo by radno bez vůdce tam se odvážiti.

O nedlouhu z jeskyně **Kateřinské** octneš se opět u **skalského mlýna**, a žlebem na **Punkvě** za hodinu v **Blansku**, na konci pouti, odkud buď po železnici, buď jinakou cestou se k domovu vrátíš, občerstven a obohacen vzácnými pamětnostmi jednoho z nejpůvabnějších krajů milé vlasti. —

O b s a h.

	Str.
Macocha a její okolí	3
Adamov. Jeskyně Evina. Býčí skála. Kostelík.	7
Výpustek	11
Křtiny	12
Jeskyně Ochozská	19
Nový Hrad	23
Čertův hrádek	28
Kostelíček sv. Kateřiny blíž Vranova	29
Vranov	33
Blansko. Žleb na Punkvě	37
Hrad Blansko	41
Macocha	43
Jeskyně Sloupská	52
Poutní chrám sedmibolestné Panny Marie ve Sloupě	62
Holštýn a suchý žleb	67



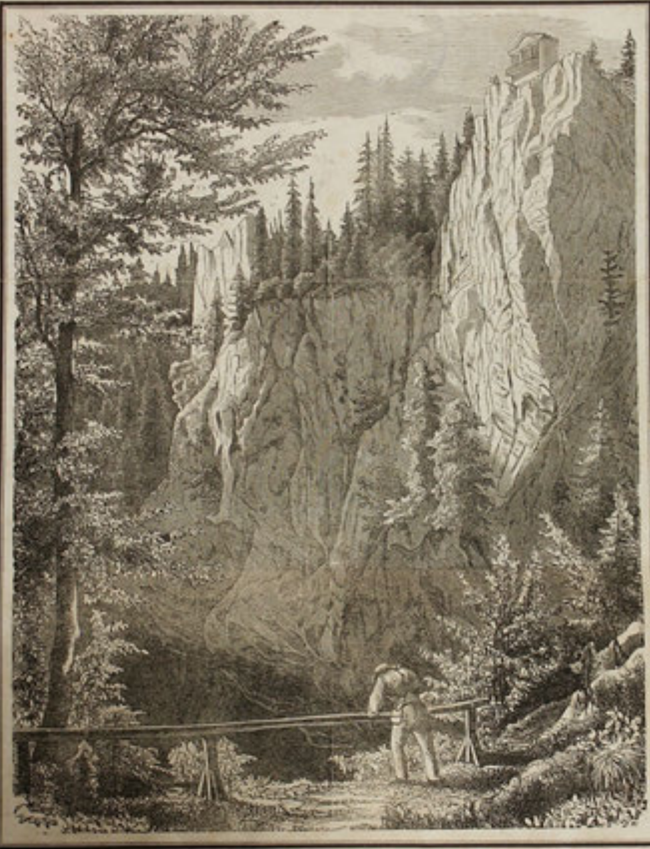












Macocha.